

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Marie Eriksson

Bör polisen tillåtas profitera på tryckfriheten?

Examensarbete
30 högskolepoäng

Mårten Schultz

Skadeståndsrätt

Hösten 2009

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1. INLEDNING	5
1.1 Syfte och frågeställningar	6
1.2 Metod och material	6
1.3 Avgränsningar	7
1.4 Disposition	7
2. POLISLÄCKOR	9
2.1 Anders Dalenius	10
3. MEDDELARRÄTTEN	12
3.1 Allmänt om TF och YGL	12
3.2 Syftet bakom meddelarrätten	13
3.3 Meddelarrättens skyddsobjekt	13
3.3 Meddelarfriheten	14
3.3.1 Inskränkningar i meddelarfriheten	15
3.4 Meddelarskyddet	16
4. SKYDDET FÖR DEN PERSONLIGA INTEGRITETEN ENLIGT SVENSK RÄTT	17
4.1 Om begreppet ”personlig integritet”	17
4.2 Allmänt om integritetsskyddet	17
4.3 Polisens tystnadsplikt	18
4.3.1 Förundersökningssekretess	18
4.3.2 Skyddet för fotografier i offentliga register	20
4.3.3 Straff för brott mot tystnadsplikten	20
4.4 Tryck- och yttrandefrihetsbrotten	21

4.4.1 Ärekränkingsbrotten	22
4.4.2 Enskilt åtal	23
4.5 Diskussion om framtida lagstiftning	23
5. EKONOMISK KOMPENSATION FÖR KRÄNKNINGAR AV DEN PERSONLIGA INTEGRITETEN	25
5.1 Civilrättsligt skadestånd	25
5.1.1 Tryckfrihetsförordningen	25
5.1.2 Skadeståndslagen	25
5.1.3 Europakonventionen	26
5.2 Det allmännas skadeståndsansvar	27
4.2.1 Skadeståndslagen	27
5.2.3 Rätten till ideellt skadestånd på grundval av Europakonventionen	28
6. EUROPAKONVENTIONEN	30
6.1 Allmänt om Europakonventionen	30
6.1.1 Europadomstolen	30
6.1.2 Allmänna principer i Europakonventionen	31
6.2 Europakonventionen i det svenska rättssystemet	31
6.2.1 Europakonventionens betydelse i rättstillämpningen	33
7. SKYDDET FÖR DEN PERSONLIG INTEGRITEN ENLIGT EUROPAKONVENTIONEN	35
7.1 Det materiella skyddet enligt artikel 8	35
7.2 Förhållandet mellan yttrandefriheten och rätten till privatliv	36
7.3 Europadomstolens praxis	38
7.3.1 Caroline von Hannover mot Tyskland	39
7.3.2 White mot Sverige	40
7.3.3 Gurgendidze mot Georgien	41
7.3.4 Peck mot Förenade Konungariket	42
7.3.5 Craxi mot Italien (nr. 2)	43
7.3.6 Khuzhin m.fl. mot Ryssland	44
7.4 Rätten till ett effektivt rättsmedel	45
7.5 Kravet på gottgörelse vid konventionskränkningar	46
8. INTRESSEMOTSÄTTNINGAR - RÄTTEN TILL PERSONLIG INTEGRITET OCH MEDDELARFRIHETEN	47
8.1 Inledning	47
8.2 Europakonventionens förhållande till svensk grundlag	47

8.3 Intressekonflikten på ett praktiskt plan	49
8.4 Proportionalitetsprövning	50
8.4.1 Anders Dalenius	51
9. ANALYS	54
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	58
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	62

Summary

Sweden has a long and strong tradition of protecting the freedom of press and freedom of expression. One important part of the Freedom of the Press Act constitutes the rules on whistle-blower protection. These rules allow people, even those working in the public service, to leak information to the press without criminal responsibility. The whistle-blower protection is very far reaching and protects much information that falls under statutory rules of secrecy. Only if the leaking is regulated as criminal in the Freedom of Press Act itself, a person can be held responsible. However, this is not often the case.

The whistle – blower protection allows for police-officers leaking secret information about suspected criminals to the press without criminal responsibility. The protection remains even if the leaking is only motivated by the policemen’s own interest of reimbursement. As a result, people suspected of crimes are being hanged out in media and described as dangerous. If a person is later declared innocent by the court, people in general have already judged the person by the writings in the press, and the person who was subject of the writings is often victim of both social and economic problems.

This essay examines whether the low status that protection of integrity and privacy is given in Sweden in those cases is in accordance with Sweden’s obligations under article 8 in the European Convention on Human rights. The European Convention on Human rights explicitly requires that interference in a person’s privacy is being motivated by a public interest of greater value than the individual’s right to privacy in each specific situation. In order to determine what constitutes an interest of greater value, the European Court of Human Rights weighs the interest of a person’s right to privacy against the public interest in the particular case.

My thesis is that the Swedish law system, giving the whistle – blower protection automatic priority over people’s the right to integrity, does not does not live up to the requirements stated in the European Convention on Human Rights and that there is therefore good ground for a revision of the current legal system. In addition, this essay will discuss whether the possibilities to compensation for people whose rights under article 8 has been violated in these cases, constitute an effective remedy in accordance with article 13 in the European Convention on Human Rights.

Sammanfattning

Sverige av gammal tradition ett starkt skydd för tryck- och yttrandefrihet. En viktig del av dessa lagars skyddsområde utgörs av meddelarrätten. Meddelarrätten möjliggör att enskilda personer kan lämna uppgifter för publicering i de grundlagsskyddade medierna i hög utsträckning utan straffansvar eller andra sociala obehag. Med en strikt tillämpning av meddelarrätten kan polisen utlämna sekretessbelagda förundersökningsuppgifter om en enskild person till media för publicering utan risk för straff mot tystnadsplikten. Meddelarrättens skydd är helt oberoende av om polisens enda syfte med utlämnandet av uppgifterna utgörs av polisens intresse av ersättning.

Det är allmänt vedertaget att många poliser och åklagare har satt i system att utlämna förundersökningsuppgifter om enskilda till media mot ersättning. En konsekvens av detta är att många personer blir uthängda i media som brottslingar redan under förundersökningen utan att något bakomliggande legitimt syfte föreligger. Även om en person senare blir friad i domstol eller avskriven från alla misstankar, kvarstår ofta de negativa konsekvenserna av medias skrivelser under en lång tid framöver och allmänheten tenderar att döma personen efter vad de läst på löpsedeln.

Rätten att lämna ut sekretessbelagda förundersökningsuppgifter om enskilda utan ett bakomliggande legitimt syfte diskuteras i denna uppsats utifrån integritetsrättsliga aspekter. Enligt Europakonventionens artikel 8 och Europadomstolens praxis är intrång i den personliga integriteten endast tillåtet om intrånget bedöms vara nödvändigt för att uppfylla ett samhällsintresse, och ifall intrånget efter en intresseavvägning bedöms vara proportionerligt med det motstående intresset.

Enligt svensk rätt finns inget utrymme för domstolarna att vidta en intresseavvägning i enlighet med Europadomstolens praxis när en polis har utlämnat integritetskränkande förundersökningsuppgifter om en person till media. Meddelarrätten med sitt grundlagsskydd får automatiskt företräde framför sekretesskyddet och enskilda personers rätt till integritet får ge vika för tryckfrihetens intresse av en fri debatt.

Bristen på möjlighet till intresseavvägning i dessa fall att Sverige inte uppfyller sina förpliktelser enligt konventionen. Min uppfattning efter att ha studerat Europadomstolens praxis är dessutom att en strikt tillämpning av meddelarfriheten i dessa fall ofta utgör ett oproportionerligt intrång i enskildas rätt till personlig integritet. Slutligen kan det ifrågasättas huruvida de möjligheter som finns till ersättning ifall där en persons integritet har blivit kränkt i dessa fall uppfyller Europakonventionens krav i artikel 13 på ett effektivt rättsmedel.

Förord

Ett stort tack till Clarence Craaford som visat ett stort engagemang och givit inspirerande handledning under mitt uppsatsskrivande. Tack även till min handledare Mårten Schultz.

Jag vill slutligen ge ett varmt tack till min pappa som har korrekturläst denna uppsats med stort engagemang.

Göteborg, februari 2010

Marie Eriksson

Förkortningar

BrB	Brottsbalken
Ds	Departementsskrivelse
Europadomstolen	Europadomstolen för mänskliga rättigheter
Europakonventionen	den Europeiska Konventionen angående skydd för de Mänskliga rättigheterna och de grundläggande Friheterna, 4 november 1950
JK	Justitiekanslern
JT	Juridisk Tidsskrift
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
OSL	Offentlighets- och sekretesslag (2009:400)
Prop.	Proposition
RF	Regeringsformen (1974:152)
SkL	Skadeståndslagen (1972:207)
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning
TF	Tryckfrihetsförordningen (1949:105)
YGL	Yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1469)

1. Inledning

Antag att ni blir gripna i ert hem av tungt beväpnade poliser och satt bakom lås och bom för skäligen misstanke om försök till dubbelmord. Medan ni, utan att ha en aning om varför, sitter inlåst i en cell, spekulerar massmedia och allmänheten vilt om att ni är en kallblodig mördare. Ert liv vänds ut och in och er familj tvingas lämna ert hem på order om husrannsakan från polisen. Antag vidare att alltihop visar sig vara ett misstag; polisen hade inte skäligen grund för misstankarna mot er, ni släpps och avskrivas så småningom från alla misstankar. Trots detta känner ni hur människor i er omgivning tar avstånd från både er och era anhöriga. Folk vill inte längre riktigt hälsa på er, deras misstankar består och löpsedlarnas rubriker finns djupt rotade i deras minne. Allt detta hände Anders Dalenius den 21 april 2009. De felaktiga misstankarna mot Anders Dalenius hade uppkommit i polisens förundersökning under ett förhör.

Enligt svensk lag omfattas förundersökningsuppgifter av sekretess. Syftet med sekretessen är att skydda enskilda personer från integritetskränkningar och om polisen röjer uppgifter om en misstänkt persons namn, eller andra uppgifter som kan härleda till personen, så riskerar polisen straff för brott mot tystnadsplikten i enlighet med brottsbalken.

Trots detta är det allmänt känt att poliser som läcker sekretessbelagd information till media är ett vanligt förekommande fenomen i Sverige. Ofta sker utlämnandet mot ersättning. I Anders Dalenius fall fanns redan vid gripandet ett flertal journalister på plats, något som tyder på läckor från enskilda poliser.

Anledningen till att enskilda poliser utan påföljd kan fortsätta att lämna ut den här typen av sekretessbelagda uppgifter till massmedia är den svenska meddelarfriheten. Meddelarfriheten, som skyddas genom bestämmelser i tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen, innebär att förundersökningssekretessen för polisen inte gäller i de fall då en polis, i egenskap av privatperson, utlämnar sekretessbelagda uppgifter till massmedia i publiceringssyfte. Kort sagt, enskilda poliser är enligt svensk grundlag tillåtna att ge uppgifter till journalister som polisen enligt lag inte får ge till sina vänner och anhöriga. Meddelarfriheten är i princip absolut och tar inte hänsyn till syftet med utlämnandet i enskilda fall. Det har således ingen betydelse att enda syftet bakom en polis utlämnande av uppgifter i ett visst fall är den enskilda polisens egen vinning. Även i dessa fall får enskildas rätt till personlig integritet stå tillbaka och enskilda medborgare vars skuld ännu inte prövats av domstol tvingas uthärda fördömande publiceringar om deras person i media, utan möjlighet att "sätta dit" poliserna vars läckage orsakade skrivierna från början.

Som ett komplement till meddelarfriheten finns meddelarskyddet. Meddelarskyddet föreskriver om tystnadsplikt för den som mottagit uppgifter från en polis, samt om ett förbud mot att efterforska vem på en myndighet som har lämnat uppgifter med stöd av meddelarfriheten.

Europakonventionen tillförsäkras enskilda ett skydd för rätten till respekt för privatlivet. Denna rättighet innefattar ett skydd för rätten till personlig integritet. Då konflikt uppstår mellan en persons rättigheter enligt artikel 8 och yttrandefriheten i artikel 10 i Europakonventionen gör Europadomstolen en intresseavvägning för att fastställa vilket intresse som i det enskilda fallet ska äga företräde.

Den här framställningen kommer att undersöka huruvida de svenska reglerna om meddelarfrihet och meddelarskydd är förenliga med Europakonventionens krav på rätten till skydd för privatlivet. Vidare kommer framställningen att behandla de konsekvenser som uppstår i Sverige till följd av Europakonventionen och Europadomstolens praxis, när nationella domstolar fastställer huruvida en klagandes rätt enligt artikel 8 har kränkts eller inte genom att någon handlat med stöd av meddelarfriheten. Framställningen bygger på tesen att svenska domstolar bör vidta en intresseavvägning som motsvarar den som Europadomstolen skulle ha vidtagit om Europadomstolen prövat fallet.

Möjligheterna till ersättning från poliser som läckt hemlig förundersökningsinformation till massmedia är enligt svenska skadeståndsregler i princip obefintliga. De möjligheter som finns för att erhålla ersättning i dessa fall är för det första, att kräva ersättning från svenska staten för att de brustit i sina förpliktelser enligt Europakonventionen. Det andra alternativet är att åtala en ensamansvarig tidningsutgivare för förtal. Detta kräver förstås att de utlämnade uppgifterna har publicerats. Efter ett konstaterat förtalsbrott finns möjlighet att utfå ersättning. Möjligheten är dock begränsad eftersom förtalsbrottet går under enskilt åtal och innebär stora ekonomiska risker för klaganden. Dessa förhållanden leder till att man kan ifrågasätta om svensk rätt uppfyller kravet på ett effektivt rättsmedel som framgår av artikel 13 i Europakonventionen□

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna framställning är att undersöka huruvida de svenska reglerna om meddelarfrihet och meddelarskydd är förenliga med artikel 8 i Europakonventionens om rätten till skydd för privatlivet. Vidare syftar framställningen till att undersöka om de ersättningsmöjligheter som finns i svensk rätt för enskilda, vars integritet har kränkts till följd av att polisen har utlämnat kränkande uppgifter som senare publicerats, är förenliga med kravet på ett effektivt rättsmedel i artikel 13 i Europakonventionen.

1.2 Metod och material

Framställningen är uppbyggd på den traditionella juridiska metoden. Informationsökning i lagstiftning, förarbeten, praxis och relevant juridisk

doktrin har studerats för att fastställa gällande rätt. Därefter har en analys av resultatet gjorts i syfte att besvara de uppställda frågeställningarna.

Källmaterialet som använts behandlar svensk rätt och konventionsrätt. För en allmän inblick i skyddet för den personliga integriteten enligt svensk rätt har SOU 2008:3 tillsammans med 2007:22 varit till stor hjälp. Göran Regner m.fl. *Sekretesslagen: en kommentar* har använts för en djupare förståelse för bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen. Gällande meddelarrätten och integritetsskyddet i de grundlagsskyddade medierna har Hans-Gunnar Axbergers *Tryckfrihetens gränser utgjort* en viktig källa tillsammans med offentligt tryck. För undersökning av den svenska skadeståndsrätten har offentligt tryck och Bertil Bengtsson *Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen* tillämpats till stor del.

I delen som behandlar konventionsrätten har Hans Danelius *Mänskliga rättigheter i Europeisk praxis* använts i stor utsträckning. D. J Harris m fl. *Law of the European Convention on Human Rights* har även utgjort en viktig källa. För att besvara frågeställningen avseende om den svenska meddelarrätten är förenlig med Sveriges åtaganden enligt Europakonventionen har ett flertal av Europadomstolens domar undersökts och analyserats. Utöver detta har en rad artiklar i juridiska tidskrifter inom området använts, såväl för att undersöka rättsläget som för att inspirera till nya infallsvinklar.

1.3 Avgränsningar

I denna utredning kommer integritetsskyddet för enskilda att undersökas. Utredningen är dock avgränsad till att omfatta skyddet för enskildas integritet under förundersökning i brottmål och i grundlagsskyddade medier. Beträffande integritetsskyddet i grundlagsskyddade medier är utredningen avgränsad till att enbart behandla grundlagsskyddet. Reglerna i Radio- och TV lagen och de pressetiska reglerna kommer således inte att beröras.

1.4 Disposition

Inledningsvis, i avsnitt två, redogörs för problemet med att svenska poliser läcker sekretessbelagd information till media. För att illustrera problemet på ett praktiskt plan kommer här att beskrivas hur Anders Dalenius utsattes för allvarliga integritetskränkningar, förmodligen till följd av att anställda inom polisen läckt sekretessbelagd förundersökningsinformation till media.

I tredje avsnittet redogörs för tryckfrihetsförordningen och yttrandefrihetsgrundlagen i allmänhet, och meddelarfriheten och meddelarskyddet i synnerhet.

I avsnitt fyra följer en presentation av det skydd som finns för enskildas personliga integritet enligt inhemsk svensk rätt vid förundersökningar i brottmål. Vidare beskrivs grundlagsskyddet för integriteten i

grundlagsskyddade medier. Avsnittet avslutas med en kort redogörelse för diskussionen om framtida lagändringar på området.

Avsnitt fem beskriver de möjligheter som finns att få kränkingsersättning i svensk rätt, dels från enskilda och dels från det allmänna.

I avsnitt sex beskrivs Europakonventionen i allmänhet och dess ställning i den svenska rättstillämpningen. Därefter redogörs, i avsnitt sju, för Europakonventionens krav på konventionsstaterna att skydda den personliga integriteten i enlighet artikel 8 i Europakonventionen. Förhållandet mellan rätten till personlig integritet och rätten till yttrandefrihet definieras vidare med hjälp av ett par centrala rättsfall från Europadomstolen. Slutligen beskrivs Europakonventionens krav på konventionsstaterna att erbjuda ett effektivt rättsmedel för enskilda vid konventionskränkningar.

Avsnitt åtta definierar intressekonflikten mellan rätten till personlig integritet och meddelarfriheten på ett teoretiskt plan. I detta avsnitt kommer en proportionalitetsbedömning att göras avseende fallet med Anders Dalenius.

Avslutningsvis följer i avsnitt nio en analys. I analysen diskuteras intressekonflikten mellan den personliga integriteten och meddelarfriheten dels på ett teoretiskt plan, dels på ett praktiskt plan. De regleringar som finns på området omfattas av diskussionen. Slutligen görs en bedömning av huruvida svensk rätt uppfyller europakonventionens krav på skydd för rätten till privatliv enligt artikel 8 europakonventionen, samt rätten till ett effektivt rättsmedel som stadgas i artikel 13 europakonventionen.

2. Polisläckor

Uppgifter från polisen till massmedia om vem som står som misstänkt för ett ouppklarat brott medför ofta skrivelser i dagspressen och stora rubriker på löpsedlarna. Det hör inte till ovanligheten att tidningarna är oförsiktiga i sina skrivelser och att de framställer en obalanserad bild av misstänkarna. Folk i allmänhet är ofta snabba på att döma efter tidningarnas rubriker och skrivelserna tenderar att resultera i såväl personlig som ekonomisk skada för den misstänkte brottslingen.

Nuförtiden publicerar de flesta tidningar sina artiklar på Internet. En konsekvens av detta är att informationen finns tillgänglig för allmänheten på obestämd tid. Genom att söka på en persons namn kan vem som helst finna skrivelserna långt efter att de publicerades. Eventuella senare notiser om att en person friskrivits från brottsmisstankar tenderar inte att väcka så stor uppmärksamhet och det är ofta beskyllningar om brott som allmänheten minns och som först dyker upp på Internets sökmotorer.

Det är inte ovanligt att polisen läcker hemlig förundersökningsinformation till massmedia i yttrandefrihetens namn. En anonym före detta chef på Expressen, som under många år hade stor insyn i verksamheten, har avslöjat för tidningen Dagens Nyheter att det på Expressen finns en hemlig tipskassa som bland annat används för att betala polismän. Enligt den före detta Expressenchefen skedde utbetalningarna på initiativ av reportrar men uppmuntrades av nyhetscheferna som godkände utbetalningarna. Pengarna gick till ett fåtal nyckelpersoner inom poliskåren flera gånger i månaden. Storleken på ersättningen varierade beroende på nyhetsintresset mellan fem hundra kronor och upp till över fem tusen kronor.¹

Olle Wästberg, som var chefredaktör på Expressen åren 1994 till 1995, bekräftar informationen. Olle Wästberg framhåller att svenska poliser är ”lättmutade och billiga”. Han är förvånad över hur ofta polisen bytte information mot ersättning under hans tid på Expressen. Ersättningen utgjordes på den tiden av allt från whiskyflaskor till jul eller fina luncher på Operakällaren²

Systemet med ersättning till polisläckor har även bekräftats på senare tid. I tidningen ”Bon” förklarade nyligen en anonym källa från kvällspressen att läckor inom polisen är anledningen till att fotografer och journalister ofta finns på plats redan vid gripandet av misstänkta brottslingar.³ Också inom poliskåren vet man att det finns journalister som erbjuder polisen ersättning för uppgifter som framkommit under polisens utredningar. Dessa uppgifter styrks av både ordföranden i Stockholms polisförbund, Stefan Eklund, och av länspolismästaren, Carin Götblad.⁴

---

¹ Dagens Nyheter, den 4 oktober 2003, *Kvällspressen köper pratande källor*.

² A.a.

³ Bon, vinter 2009/2010, *Medieprofilen*, s. 118.

⁴ Aftonbladet, den 5 november 2009, *Götblad kan inte lagen* och Sveriges Radio P1, kl 16:00 den 1 oktober 2009, *Läckor*.

Det finns flera exempel på när polisläckor har medfört att oskyldiga människor hängts ut som misstänkta brottslingar i media och där justitiekanslern ansett att poliserna som läckt uppgifterna åtnjutit skydd av meddelarfriheten.⁵ Det ligger dock i sakens natur att det är svårt att veta hur vanligt förekommande polisläckor är eftersom det finns ett förbud i svensk grundlag mot att efterforska vem på en myndighet som läckt viss information till media. Det finns även i de flesta fall ett förbud mot att sanktionera läckorna.

Nedan redogörs för hur Anders Dalenius utsattes för allvarliga integritetskränkningar till följd av förmodade läckor från polisen av sekretessbelagd information till media.

2.1 Anders Dalenius

Den 21 april 2009 greps Anders Dalenius i sitt hem och inför sin familj av ett flertal tungt beväpnade poliser. Utanför porten till Anders lägenhetshus väntade redan flera pressfotografer som fotograferade när två poliser förde in Anders i en civilbil. Under polisförhör flera timmar senare får Anders veta att han är misstänkt för att ha skjutit en man och en kvinna på öppen gata i Stockholm. Anders hade aldrig träffat eller haft någon som helst koppling till målsägandena. Bakgrunden till misstankarna var att målsägandena sett Anders på målsägandes exhustrus Facebook-sida, och ansett att han påminde om en okänd man som innan skottlossningen hade besökt paret i deras hem. Målsägandena trodde att det kunde vara den personen som hade legat bakom beskjutningen. Detta får Anders veta först två månader senare.

Under ett knappt dygn satt Anders anhållen i Kronobergshäktet skäligen misstänkt för att ha skjutit personerna. Anders släpptes sedan eftersom han hade ett oantastligt alibi vid tidpunkten för brotten. När Anders kom hem från häktet var det fullt med mediafotografer på gårdsplanen utanför hans lägenhet och Anders hukade och sprang för att undvika att få sitt ansikte med på bild.

Under det dygn som Anders satt anhållen spekulerade massmedia vilt om mordförsöket i gamla stan. Brottsens allvarliga karaktär tillsammans med det faktum att Anders är en framstående och prisad reklamman ledde till stor uppmärksamhet kring gripandet på honom i massmedia. I Expressen löd rubriken, ”känd medieprofil anhållen misstänkt för mordförsök”. I andra tidningar utpekades Anders som ”reklammannen” och den ”kända mediaprofilen”. Uppgifter om Anders person och yrke fanns även publicerade och Anders var lätt att identifiera.⁶ Det dröjde inte länge förrän Anders namn var allmänt känt och fanns publicerat på flera internetsajter. När Anders återfick sin beslagtagna mobiltelefon fann han hundratals sms

---

⁵ Se t.ex. JK beslut den 26 maj 2009, dnr 3441-09-30, JK beslut den 12 augusti 2004, dnr, 2819-04-30 och JK beslut den 3 oktober 1988, dnr 2316-88-22.

⁶ Se t.ex. Realtid den 22 april 2009, *Dragkamp om dottern tros vara motivet*.

och inspelade röstmeddelanden på sitt mobilsva. Människor runtom i Sverige hade sökt upp hans telefonnummer på internet och skrivit hotfulla och aggressiva meddelanden till Anders.

Anders friskrevs från alla misstankar efter ett par dagar. Mediernas ”dom”, och de negativa sociala konsekvenserna för Anders och hans nära anhöriga kvarstod dock. Anders uttalar idag att: ”Människor kunde vända och vrida på mitt liv hur de ville. Jag kände fullständig maktlöshet. Plötsligt låg bevisbördan på min sida”. Anders som genom sitt yrke har många kontakter inom mediavärlden kontaktade en god vän på tidningen Aftonbladet som skrev en artikel där Anders berättade sin version av händelseförloppet. I artikeln publicerades även ett utlåtande från åklagaren som bekräftade att hela händelsen var ett olyckligt missförstånd.⁷ Artikeln åtföljdes av flera artiklar där Anders trädde fram och i tidningen Bon fanns nyligen en lång intervju med Anders om händelsen.⁸

Anders upplever idag att han genom sitt agerande lyckades ta kontroll över situationen. Han känner inte längre att folk i allmänhet ser på honom som en potentiell mördare. Anders är dock trött på att ”vara den som inte var den” och för att undvika viss exponering och publicitet har Anders och hans familj flyttat ut till en gård utanför Stockholm. När Anders lämnar Sverige upplever han att problemen är större. Nyligen var Anders och gästföreläste i England. Han upptäckte då att många av studenterna hade läst gamla skrivelser om brottsmisstankarna mot Anders på Internet. Anders som föreläste i sin yrkesroll som reklamman möttes av en mängd obehagliga frågor och underliga blickar.⁹

---

⁷ Aftonbladet den 30 april 2009, *Greps inför min dotter*.

⁸ Bon, vinter 2009/2010, *Medieprofilen*, s. 118 ff.

⁹ De här återgivna uppgifterna om sakförhållandena bygger på Anders Dalenius uppgifter.

3. Meddelarrätten

3.1 Allmänt om TF och YGL

Sverige har gamla traditioner av en grundlagsskyddad tryckfrihet. I den nuvarande tryckfrihetsförordningen (1949:105), [TF], anges att TF avser att säkerställa ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning (1 kap 1 § 2 st. TF). Den så kallade ”offentlighetsprincipen” som genomsyrar TF säkerställer dessutom allmänhetens och massmediernas insyn i statens och kommunernas verksamhet och ger medierna möjlighet att upptäcka och avslöja missförhållanden i samhället.¹⁰

Tryckfriheten innebär en rätt för alla svenska medborgare¹¹ att i tryckt skrift, yttra sina tankar och åsikter, offentliggöra allmänna handlingar samt meddela uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst. (1 kap. 1 § TF) Till skrift räknas också bild oavsett om den åtföljes av text eller inte (1 kap. 5 § TF).

Rättigheten för svenska medborgare att yttra sina tankar och åsikter i andra medier än tryckta skrifter skyddas genom yttrandefrihetsgrundlagen (1991:1269) [YGL]. Genom YGLs bestämmelser åtnjuter även den publicering som massmedieföretag, exempelvis tidningsredaktioner, gör på Internet grundlagsskydd (1 kap. 9 § YGL).¹² YGL tillkom efter förebild av TF och de två grundlagarna bygger på samma principer.¹³ De båda lagarnas status av grundlag medför att dess bestämmelser äger företräde vid eventuella konflikter med vanlig lag.

En viktig del av TF utgörs av meddelarfriheten och meddelarskyddet. Meddelarfriheten innebär i korthet en rätt för enskilda medborgare att lämna uppgifter till massmedia i publiceringssyfte utan risk för straff för brott såsom tjänstefel eller brott mot tystnadsplikten. För rätten att under motsvarande omständigheter vara anonym och slippa efterforskning och eventuella sociala obehag från omgivningen används termen meddelarskydd. Begreppet ”meddelarrätt” kan användas som en sammanfattande beteckning på de regler som ligger till grund för meddelarfriheten och meddelarskyddet.¹⁴

---

¹⁰ Prop. 2008/09:150, s. 272.

¹¹ I 14 kap. 2 § TF stadgas att utlänningar, såvitt ej annat följer av TF eller annan lag, skall vara likställd med svensk medborgare. Detta innebär att utländska medborgares rättigheter i TF kan inskränkas genom vanlig lag. Se Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 15.

¹² Radio och TV verket, *Att publicera på Internet*, s. 10 f.

¹³ SOU 2007:22, s. 420. I den följande framställningen har jag undvikit att dubbelskriva ”TF och YGL” och att ta med relevanta lagrum beträffande YGL. Anledningen till detta är att den diskussion som finns rörande TF principiellt sätt i det närmaste har samma betydelse för YGL.

¹⁴ SOU 1990:12 s. 1.

3.2 Syftet bakom meddelarrätten

Meddelarrätten utgör en viktig komponent inom yttrandefriheten. Grundtanken är att ett fritt och demokratiskt samhälle kräver en allmän debatt och en kontinuerlig bevakning av myndigheter och andra maktcentra.¹⁵ Genom meddelarrätten får medierna bättre möjligheter att anskaffa och förmedla information till allmänheten som är nödvändig för en denna debatt och bevakning. En viktig del av meddelarrätten utgörs av att enskilda tjänstemän utan risk för påföljder kan meddela medierna sekretessbelagd information som en viss myndighet undanhåller och som de anser bör komma till allmän kännedom.¹⁶ På så sätt undviker man att samhällsdebatten berövas från uppgifter som är betydelsefulla från allmän synpunkt av den anledningen att uppgifterna är sekretessbelagda. Meddelarrättens fungerar således som en reservutgång när behovet av insyn i ett särskilt fall väger tyngre än det sekretessintresse som ligger till grund för regeln om sekretess. I förarbetena till sekretesslagen uttalas särskilt att:

”Det bör understrykas att avsikten med meddelarfriheten inte är att få till stånd ett omfattande flöde av sekretessbelagda uppgifter från den offentliga förvaltningen till massmedierna och än mindre att sådana uppgifter i stor utsträckning skall offentliggöras. Syftet är istället att samhällsdebatten inte skall berövas från allmän synpunkt mycket betydelsefulla uppgifter av den anledningen att dessa är sekretessbelagda av hänsyn till ett just i det sammanhanget mindre tungt vägande intresse.”¹⁷

3.3 Meddelarrättens skyddsobjekt

Meddelarfriheten gäller som ovan framgått i stor utsträckning för enskilda tjänstemän inom den offentliga sektorn om de vill bryta sin tystnadsplikt och lämna sekretessbelagda uppgifter som de fått i sitt arbete för publicering i media.¹⁸ Meddelarfriheten gäller oavsett om tjänstemannen är i tjänst eller inte vid utlämnandet av uppgifterna.¹⁹ Skyddet gäller dock inte ifall meddelaren agerar så att hans budskap uppfattas som härrörande från myndigheten eller som meddelat i egenskap av företrädare för denna. Detta beror på att myndigheter inte omfattas av meddelarfriheten.²⁰

I praktiken är det ofta svårt att skilja mellan en tjänstemans agerande som medborgare under meddelarfriheten och samma tjänstemans agerande som

---

¹⁵ A.a. s. 109.

¹⁶ Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 34, SOU 1990:12, s. 109, prop. 1975/76:204 s. 94.

¹⁷ Ds Ju 1977:11, Del 1, s. 173, SOU 2003:99 s. 379.

¹⁸ Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 36.

¹⁹ JO 1995/96 s. 451.

²⁰ Detta framgår av inledningsfrasen i TF 1:1 ”Med tryckfrihet förstås varje medborgares rätt att.” Se även Persson, *Exklusivitetsfrågan*, s. 281ff. med vidare hänvisning till JO 1978/79 s. 242, JO beslut 2000-09-22, Dnr 2780-00-30 och NJA 1995 s. 667.

representant för den myndighet han tjänar.²¹ Frågan berördes av justitiekanslern i ett beslut den 24 november 2008.²² I fallet hade rapparen Ken Ring gripits för misstankar om sexuellt tvång efter en konsert som han haft i Gävle. Ken Ring förhöordes och släpptes klockan tre på natten från polishuset. Nästföljande dag hade två vakthavande poliser från Gävle gått ut med ett pressmeddelande det framgick att artisten Ken Ring och hans medarbetare var gripna och misstänkta för våldtäkt och sexuellt tvång i samband med konsert i Gävle. Konsekvenserna av polisernas agerande blev att i princip landets samtliga rikstäckande medier och Gävles lokala medier rapporterade om händelsen och Ken Ring samt hans anhöriga blev utsatta för svåra trakasserier. Justitiekanslern bedömde att polisernas uttalande i pressmeddelandet inte gjordes i polisernas egenskap som privatpersoner utan som företrädare för polismyndigheten. Deras uttalande var därför att jämföras med ett uttalande från myndigheten och enligt Justitiekanslerns bedömning skyddas inte polismännen av meddelarfriheten i det här fallet.

3.3 Meddelarfriheten

Grundbestämmelserna för meddelarfriheten regleras i 1 kap. 1 § 3 st. TF. Av bestämmelsen framgår att varje medborgare har rätt att, endast med de undantag som framgår av TF, meddela uppgifter i vilket ämne som helst till författare, nyhetsbyrå, redaktör eller annan som kan offentliggöra uppgifterna i media. En förutsättning för skyddet är att uppgifterna riktas till en viss bestämd adressat i publiceringssyfte. Meddelarfriheten gäller oberoende av om meddelandet publiceras eller inte.²³ Det spelar ingen roll för meddelarfrihetens skydd vad en meddelare har för bakomliggande syfte med att ge ut vissa uppgifter, skyddet gäller oavsett om t.ex. en polis utlämnar sekretessbelagd förundersökningsinformation för egen vinnings skull.

Som en förstärkning av meddelarfriheten finns regler om anskaffningsfrihet i 1 kap. 1 § 4 st. TF. Dessa bestämmelser ger envar rätt att anskaffa uppgifter och underrättelser i vad ämne som helst för att offentliggöra dem i grundlagsskyddade medier. Även för anskaffaren krävs att ett publiceringssyfte föreligger.²⁴ Från anskaffarfriheten finns det ovan nämnda undantaget i TF 1 kap. 9 § 5 p. Där anges det att allmän lag är tillämplig såvitt avser ”det sätt på vilket uppgiften eller underrättelse anskaffats”. Journalister som använder sig av inbrott eller olovlig avlyssning för att söka material kan därmed straffas enligt brottsbalkens regler. Däremot kan journalister straffritt anstifta till brott genom att erbjuda statliga polismän ersättning för sekretessbelagd information.

---

²¹Läs mer om detta i Axberger, *Meddelarfrihet - till statens tjänst?* s. 40 f. Axberger menar att det allmänna tenderar att åberopa meddelarfriheten och att det allmänna vid ett antal tillfällen vunnit framgång med detta.

²² Dnr 7529-08-30.

²³ Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 34.

²⁴ A.a. s. 34 f.

Meddelarfriheten och anskaffarfriheten kompletteras av ett förbud mot sanktioner i icke tryckfrihetsrättslig ordning i 1 kap. 3 § TF. Bestämmelsen medför ett skydd för meddelare och anskaffare mot åtal och straffrättsliga ansvar, samt mot skadestånd, konfiskering och beslag av skrift, om inte annat framgår av TF. I rättspraxis har man tolkat skyddet extensivt och i praktiken tycks varje åtgärd som medför negativa konsekvenser mot en enskild vara otillåten om den grundar sig på medverkan till en framställning som skyddas av TF. Exempelvis då någon ”prickas” för att ha läckt sekretesstämplad information till media.²⁵

3.3.1 Inskränkningar i meddelarfriheten

Meddelarfrihetens skydd mot straff är inte absolut utan får ge vika för vissa intressen som framgår av 7 kap. 3 § TF. I bestämmelsens första punkt stadgas att en meddelare som gör sig skyldig till brott rörande rikets säkerhet kan drabbas för ansvar enligt brottsbalkens regler om t.ex. högförräderi, spioneri och landsvek.

I punkten två finns en begränsning av meddelarfriheten vid oriktigt utlämnande av allmän handling. Denna bestämmelse reglerar straffansvar för enskilda som utlämnar en sekretessbelagd handling vars sekretess de själva omfattas av.²⁶ Utlämnande från polisen av bilder föreställandes en gripen förrymd brottsling har av justitiekanslern inte ansetts omfattas av undantaget. I målet hade Tony Olsson, som avtjänande sitt fängelsestraff för de så kallade Malexandermorden, flytt från anstalten där han satt. Sedan Tony Olsson hade gripits efter ett massivt polisuppbåd publicerades i tidningen Expressen fotografier på Tony Olsson i bara kalsongerna. Fotografiet hade tagits i samband med gripandet. I sin bedömning av ärendet uttalade justitiekanslern att för det fallet att någon polis hade tagit fotografiet och sedan överlämnat det för publicering får överlämnandet anses ha omfattats av polisens meddelarfrihet. Detsamma gäller om det var någon annan vid polismyndigheten som lämnade fotografiet till tidningen. Justitiekanslern gick vidare och uttalade att fotografiet inte var en s.k. allmän handling när det överlämnades och därför omfattade det inte av undantaget från meddelarfriheten i 7 kap. 3 § första stycket 2 TF. Även om fotografiet skulle ha utgjort en allmän handling kunde det enligt justitiekanslerns bedömning inte anses ha omfattats av sekretess, varför det nämnda undantaget även av den anledningen inte skulle vara tillämpligt.²⁷

Slutligen föreskrivs i punkten tre om otillåtet åsidosättande av tystnadsplikten. Det straffbara området är mycket begränsat i dessa fall och inkluderar endast sådana uppgifter som ”anges i särskild lag”. Denna särskilda lag är OSL. Där anges de fall där tystnadsplikten har ansetts så viktig att den måste ha företräde framför meddelarfrihetens straffrihet. Uppgifter som utgör en för rikets säkerhet eller annars kan skada landet har

²⁵ SOU 1990:12, s. 63 och Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, s. 317 med vidare hänvisning till JO 1975/76 s. 314 ff.

²⁶ Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, s. 335.

²⁷ JK beslut den 12 augusti 2004, dnr. 2819-04-30.

företråde framför meddelarfriheten (15 kap 6 § OSL). När det gäller tystnadsplikt som är föreskriven med hänsyn till enskildas personliga intressen är begränsningen av meddelarfriheten mera omfattande.²⁸ (Se om förundersökningssekretessens förhållande till meddelarfriheten nedan i avsnitt 4.5.3)

3.4 Meddelarskyddet

Som komplement till meddelarfrihetens skydd finns i bestämmelserna meddelarskydd i 3 kap TF. Meddelarskyddet består av två delar, tystnadsplikt och efterforskningsförbud. Dessa regler värnar om mediernas rätt och möjlighet att skydda sina källor, något som är av fundamental betydelse för yttrandefriheten. Genom meddelarskyddet kan meddelaren behålla sin anonymitet undvika eventuella sociala sanktioner.²⁹

Tystnadsplikt gäller enligt 1 kap. 1 § 3 st. TF för den som tagit emot en uppgift som lämnats för publicering i enlighet med reglerna om meddelarfrihet. Tystnadsplikten innebär att personen i fråga inte får röja uppgifter om meddelarens identitet. Den som bryter mot tystnadsplikten straffas enligt 3 kap. 5 § 1 st. TF med böter eller fängelse i högst ett år. Undantag från tystnadsplikten föreligger dock bland annat om meddelaren samtycker till detta eller om denne utlämnat en uppgift av kvalificerat intresse.³⁰

Vidare ingår det så kallade källefterforskningsförbudet i meddelarskyddet. Förbudet framgår av TF 3 kap. 4 § och innebär att myndigheter eller en tjänsteman på en myndighet inte får efterforska vem på en myndighet som har meddelat en sekretessbelagd uppgift som stöd av meddelarfriheten.³¹ Inte heller efterforskningsförbudet gäller utan undantag. I de fall då det behövs för att väcka åtal eller annat ingripande som är tillåtet enligt TF står det fritt för myndigheterna att utröna vem meddelaren är. Vid en sådan efterforskning måste dock tystnadsplikten beaktas (3 kap 4 § TF).

---

²⁸ Allmänna bestämmelser om rätten att meddela och offentliggöra uppgifter regleras i 13 kap. OSL. Utöver detta finns bestämmelser placerade vid berörda sekretessbestämmelser i OSL.

²⁹ Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 36.

³⁰ Se närmre om under vilka omständigheter tystnadsplikten kan brytas i 3 kap. 3 § TF.

³¹ SOU 1990:12, s. 66 f.

4. Skyddet för den personliga integriteten enligt svensk rätt

4.1 Om begreppet ”personlig integritet”

Det är svårt att ge en entydig och heltäckande definition av begreppet ”personlig integritet”. Den gemensamma uppfattningen tycks dock vara att rätten till personlig integritet innebär att varje individ har rätt till en skyddad ”sfär”, dvs. en fredad sektor, där vare sig den offentliga makten, massmedierna eller andra enskilda medborgare har rätt att äga tillträde.³² Ett intrång i en persons personliga integritet kan ske på flera sätt. Det kan exempelvis bestå av ett psykiskt intrång i en persons sfär, utgöras av insamlande av uppgifter om den enskilde eller av offentliggörande om en persons personliga förhållanden.³³

Sedan tiden efter det andra världskriget har allt större krav ställts på det allmänna att värna den personliga integriteten. Det ökade behovet av en skyddad personlig integritet kan bland annat förklaras med massmediernas ökande inflytande i samhället, den tekniska utvecklingen och datorteknikens utveckling med nya möjligheter till lagring och sammanställning av information om enskilda.³⁴

4.2 Allmänt om integritetsskyddet

I svensk grundlag finns i nuläget inget allmänt rättsligt skydd mot kränkningar av enskildas personliga integritet. Vissa delar av den enskildes integritet skyddas genom bestämmelser i 2 kap. RF om de grundläggande fri- och rättigheterna som skyddar enskilda gentemot det allmänna (exempelvis förbudet mot åsiktsregistrering, kroppsvisitation och husrannsakan).³⁵ Dessa regleringar infördes dock främst för att skydda åsiktsfriheten och den fria åsiktsbildningen snarare än den personliga integriteten.³⁶

Avsaknaden av ett allmänt materiellt grundlagsskydd för den personliga integriteten har i lagförarbetena motiverats med svårigheten att närmare

---

³² SOU 1970:47 s. 58, SOU 1980:8 s. 70 f., SOU 2002:18, s. 52 f., Ds Ju 1995:51, s. 8 f. SOU 2007:22, s. 63, ³² Definitionen av ”the right to privacy” i Ministerrådets resolution 428(1970) rubrik C,p.2.

³³ Strömholm, *Individens skyddade personlighetssfär*, s. 31 f.

³⁴ Strömholm, *Individens skyddade personlighetssfär*, s. 23.

³⁵ Att reglerna i 2 kap. RF utgör ett skydd för enskilda individer mot det allmänna framgår av bl a. SOU 2008:3 s. 96, prop. 1975/76:209, s. 83-84, SOU 1978:34, s. 53 och Nergelius, *Konstitutionellt rättighetsskydd, svensk rätt i ett komparativt perspektiv*, s. 561-562.

³⁶ Reimers, *Integritetsskyddet i regeringsformen*, s. 447.

avgränsa begreppet ”personlig integritet”.³⁷ Den enskildes rätt till en fredad sektor har dock ansetts vara så grundläggande i en demokrati att den bör komma till uttryck i grundlagen. I ett målsättningsstadgande i 1 kap. 2 § 4 st. RF uppmanas följaktligen det allmänna att värna den enskildes privatliv vid utövning av den offentliga makten. Stadgandet är dock inte rättsligt bindande för det allmänna och det går inte att kräva skadestånd eller annan upprättelse med stöd av 1 kap. 2 § 4 st. RF.³⁸

Det reella skydd som finns för att skydda den enskildes personliga sfär i svensk rätt utgörs av en mängd vanliga materiella lagregler. Dessa regler har som ändamål att skydda den enskildes personliga sfär från företeelser som inte ansetts försvarbara med hänsyn till den fara de skulle innebära för den personliga integriteten. Utöver detta finns bestämmelser om kompensation för den enskilde vid överträdelse av de materiella lagreglerna.³⁹

Nedan redogörs för de regler som är relevanta för att skydda enskildas personliga integritet under förundersökningar i brottmål. Några av de regler som skyddar mot att kränkande uppgifter om enskilda publiceras i media behandlas dessutom.⁴⁰

4.3 Polisens tystnadsplikt

Offentlighets- och sekretesslagen 2009:400, [OSL], trädde i kraft den 30 juni 2009 och ersatte därmed 1980 års sekretesslag. Bestämmelserna i OSL utgör en gemensam reglering av handlingssekretess och tystnadsplikt för myndigheter och personer inom dessa myndigheter.⁴¹

Med sekretess avses ett förbud att röja uppgift, vare sig det sker muntligen eller genom att allmän handling lämnas ut eller det sker på annat sätt (3 kap 1 § OSL). Gäller sekretess får uppgiften enligt inte heller i övrigt utnyttjas utanför den verksamhet i vilken sekretess gäller för uppgiften (7 kap 1 § OSL). Dvs. en offentlig funktionär som inte får röja viss uppgift i tjänsten får inte heller utnyttja uppgiften för privata ändamål.

4.3.1 Förundersökningssekretess

Förundersökning skall i regel inledas så snart det på grund av angivelse eller av annat skäl finns anledning att anta att ett brott som hör under allmänt åtal har förövats (23 kap 1 § RB). Misstanken måste avse en konkret brottslig gärning men det är inte nödvändigt att man känner till brottets alla detaljer och inte heller exakt när och var det har förövats.⁴² Under en

³⁷ Prop. 1975/76:209, s.131 f.

³⁸ Reimers, *Integritetsskyddet i regeringsformen*, s. 435.

³⁹ SOU 2008:3, s. 95.

⁴⁰ Fler regler avseende integritetsskyddet i grundlagsskyddade medier finns i lagen om namn och bild i reklam samt i radio och TV lagen och i de etiska reglerna för pressen.

⁴¹ Se mer utförligt om för vem sekretessen gäller i Strömberg, och Lundell, *Handlingsoffentlighet och sekretess*, s. 41 f.f.

⁴² Ekelöf, *Ett problem med hemlig avlyssning*, s. 658.

förundersökning skall bland annat utredas, vem som skäligen kan misstänkas för brottet (23 kap 2 § RB).

Beslutet att inleda en förundersökning fattas av polismyndighet eller åklagaren (23 kap 3 § RB). Innan förundersökning hunnit inledas, får polisman vidta vissa utredningsåtgärder som är av betydelse för utredningen (23 kap 3 3st). Utrymmet för spanings- och utredningsåtgärder utanför förundersökning är dock mycket begränsat och förhör med någon som i en anmälan har pekats ut som gärningsman får exempelvis aldrig förekomma.⁴³

Förundersökningssekretess till förmån för enskilda stadgas i 35 kap. 1 § OSL. Bestämmelsen som tidigare återfanns i 9 kap 17 § 1 st. 1p SekrL infördes med syftet att skydda misstänkta brottslingar från att brottsmisstankar kommer ut i det offentliga och medför olägenheter för den misstänkte.⁴⁴

I 35 kap. 1 § 1p. föreskrivs att sekretess gäller för uppgift om enskildas personliga och ekonomiska förhållanden i utredning enligt bestämmelserna om förundersökning i brottmål. Sekretessen gäller om det inte står klart att uppgiften kan röjas utan att den enskilde eller någon närstående till den enskilde lider skada eller men. Enligt 1 kap. 1 § och 2 kap. 1 § OSL gäller tystnadsplikt i det allmännas verksamhet samt förbud att röja eller undanröja sekretessbelagd uppgift för den myndighet där uppgift är sekretessbelagd. Vid förundersökningar i brottmål är uppgifterna sekretessbelagda hos polis- och åklagarmyndigheten. Polis och åklagare har därmed tystnadsplikt rörande uppgifterna i och utanför tjänsten.

Med personlig uppgift avses alla uppgifter som kan hänföras till den enskilde personen. Begreppet "men" har givits en mycket vid innebörd. I första hand åsyftas sådana effekter som att någon blir utsatt för andras missaktning om hans personliga förhållanden blir kända. Redan den omständigheten att vissa personer känner till en för enskild ömtålig uppgift kan emellertid anses tillräckligt.⁴⁵

En uppgift om att någon är misstänkt för brott anses i normalfallet vara så pass känslig att uppgiften oftast bör omfattas av sekretess enligt 35 kap 1 §.⁴⁶ Om en åklagare/polis lämnar ut namnet på en misstänkt innan åtal har väckts strider detta således i många fall mot bestämmelsen i 35 kap 1 § OSL. Om namnet på en misstänkt i en förundersökning redan är allmänt känt genom att det tidigare har publicerats i medierna torde det dock inte strida mot nämnda bestämmelse att lämna ut namnet. Detta förutsätter att det inte är åklagaren som initialt har lämnat ut namnet till medierna.⁴⁷ Även andra uppgifter i en förundersökning än namnet på en misstänkt kan omfattas av sekretess enligt 35 kap 1 § 1p. För att så ska vara fallet krävs

---

⁴³ JO 2000/01, s. 178.

⁴⁴ Ds Ju 1977:11, Del 2, s. 587.

⁴⁵ Prop. 2003/04:93 s. 65-66.

⁴⁶ JKs beslut den 19 juni 2006, dnr 4366-04-40, se även prop. 2003/04:93, s. 65-66.

⁴⁷ A.a.

dock att uppgiften innebär att en viss person kan identifieras eller att uppgiften på annat sätt kan hänföras till individen.⁴⁸

Enligt 35 kap 1 § 4p omfattar sekretessen också uppgifter som, utan att direkt hänföra sig till förundersökningen, avser annan verksamhet som syftar till att förebygga, uppdaga, utreda eller beivra brott och som bedrivs av t.ex. en åklagarmyndighet eller en polismyndighet. Bestämmelsen gör det möjligt att hemlighålla uppgifter som mera allmänt hänför sig till myndigheternas brottsbekämpande verksamhet, såsom förundersökningsregister och liknande.⁴⁹

De sekretessbelagda uppgifterna blir enligt huvudregeln offentliga om de lämnas till domstol med anledning av åtal (35 kap 7§ OSL). Under särskilda omständigheter kan sekretessen bestå (35 kap. 7 § 2 st. OSL).

4.3.2 Skyddet för fotografier i offentliga register

Sekretesskyddet för fotografier i offentliga register i 22 kap 1 § 2st OSL presumerar sekretess för fotografier i offentliga register såsom rikspolisens centrala passregister och Vägverkets körkortsregister. Sekretess gäller om det inte står klart att uppgiften kan lämnas ut utan att den enskilde eller någon närstående till denne lider men. Presumtionen om sekretess gäller oavsett om en tilltänkt publicering motiveras av ett starkt allmänt intresse.⁵⁰

4.3.3 Straff för brott mot tystnadsplikten

Den som bryter mot en sekretessbestämmelse riskerar straffansvar. Enligt 20 kap 3 § brottsbalken (1962:70), [BrB], skall straff för brott mot tystnadsplikten ådömas den som röjer uppgift som han är förpliktigad att hemlighålla enligt lag eller annan författning, eller olovligen utnyttjar sådan uppgift, om ej gärningen är särskilt belagd med straff. Straffbestämmelsen i 20 kap 3 § BrB är avsedd att tillämpas för såväl brott mot tystnadsplikten i vanlig mening som vid otillåtet utlämnande av allmän handling.⁵¹

Brottsbalkens straffreglering gäller dock inte om ett sekretessbrott begås genom ett meddelande som är avsett att publiceras i tryckt skrift eller i annat grundlagsskyddat medium. I dessa fall skyddas meddelaren av uppgiften av meddelarfriheten och sekretessbrottet kan endast bestraffas i den utsträckning som 7 kap. 3 § TF medger (Se ovan under avsnitt 3.3.1).

Då en polis eller åklagare utlämnar sekretessbelagd förundersökningsinformation enligt 35 kap. 1 § i enlighet med meddelarfriheten åtnjuter denne oftast straffrihet för sitt annars olagliga handlande. Några få undantag finns beträffande uppgifter som rör personsäkerhetsarbete samt uppgifter från kriminalvård eller regeringen vars

---

⁴⁸ A.a.

⁴⁹ Regner, m. fl. *Sekretesslagen – en kommentar*, s. 9:51.

⁵⁰ Proposition 2003/04:93, s. 26 ff.

⁵¹ Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 114.

röjande kan antas medföra fara för att någon utsätts för våld eller lider annat allvarligt men.⁵² Sekretesskyddet för fotografier i offentliga register i 22 kap. 1 § 2 st. OSL inskränker däremot meddelarfriheten. I dessa fall gäller presumtion för sekretess även när viss uppgift eller fotografi av stort allmänt intresse är avsett att publiceras.⁵³

4.4 Tryck- och yttrandefrihetsbrotten

TF är exklusiv straff- process och skadeståndslag i tryckfrihetsmål. Enligt 1 kap. 3 § TF får ingen åtalas eller dömas till ansvar eller åläggas ersättningsskyldighet för missbruk av tryckfriheten eller för medverkan till det annat än när det medges av TF, om inte annat framgår av TF. Dvs. är TF tillämplig på ett skeende får inte straff eller ersättning utdömas enligt BrB, SkL eller annan vanlig lag.⁵⁴

När det gäller straff för brott mot tryck- och yttrandefriheten finns ett krav på dubbel straffbarhet. Detta innebär att de brott som finns i TF:s brottskatalog (7 kap 4 och 5 §§ TF) måste vara straffbara också enligt allmän lag.⁵⁵ Brottskatalogen i TF är tillämplig även för yttrandefrihetsbrott.⁵⁶

För tryckfrihetsbrott kan endast en person bära det straffrättsliga ansvaret för framställningen. Det är förbestämt på formell grund vem som bär ansvaret för skriften och några straffrättsliga uppsåtsregler tillämpas inte.⁵⁷ För periodiska skrifter svarar i första hand den ansvarige utgivaren.⁵⁸ För andra personer än den ensamansvarige är ansvar i princip uteslutet även om deras gärningar är straffbara enligt allmän lag. Detta gäller dels personer som har medverkat vid tryckningen, utgivningen eller spridningen av skriften och dels de som har lämnat meddelande för offentliggörande genom den. Till skydd för dessa personer finns ett komplex av regler i TF och YGL. Till denna kategori bestämmelser hör reglerna om meddelarfrihet och meddelarskydd.⁵⁹

Ärekränkingsbrotten förtal och förolämpning kan utgöra tryck- och yttrandefrihetsbrott.⁶⁰ Detta innebär att ett yttrande som utgör förtal kan vara straffbart för den ensamansvarige även om det framställs i ett

---

⁵² 35 kap. 24 § OSL.

⁵³ 22 kap. 6 § OSL och Prop. 2003/04:93, s. 40.

⁵⁴ Persson, *Exklusivitetsfrågan*, s. 28 ff.

⁵⁵ Strömberg, och Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, s.66.

⁵⁶ 5 kap. 1 § 1 st. YGL.

⁵⁷ I 8 kap. 12 § TF finns en uppsåtspresumtion som lyder: "Vid bedömning av fråga om ansvar för den som enligt detta kapitel har att svara för tryckt skrift skall så anses som om vad skriften innehåller införts däri med hans vetskap och vilja".

⁵⁸ 8 kap. 1 § TF se mer om ansvarighetsreglerna i 8 kap. TF.

⁵⁹ 8 kap. 1-4 § § och 10-12 §§ TF. Se för en mer utförlig redogörelse, Axberger, Strömberg, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 64 ff. och Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, s. 96.

⁶⁰ Andra exempel på tryckfrihetsbrott är olaga hot, hot mot tjänsteman och hets mot folkgrupp.

grundlagsskyddat medium.⁶¹ Den ensamansvarige kan då åtalas i en tryckfrihetsprocess medan meddelaren går fri.⁶²

4.4.1 Ärekränkingsbrotten

I 5 kap BrB och i 7 kap 4 § TF regleras de två ärekränkingsbrotten förtal och förolämpning. Reglerna syftar till att skydda den enskilde mot angrepp på hans eller hennes personliga ära och rykte i subjektiv och objektiv mening. Det rör sig i dessa fall om integritetskränkande användning av information om den enskildes privata förhållanden. Kränkningen utgörs av spridningen eller användningen av de privata uppgifterna och spridning av bilder eller filmer av privat karaktär omfattas av skyddet.⁶³ Sedan ärekränkingsbrotten antogs har reglernas huvudsakliga skyddsfunktion utvecklats. Från att fungera som ett skydd mot angrepp på någons heder har reglerna alltmer beskrivits som ett skydd mot angrepp på den personliga integriteten.⁶⁴

Enligt 5 kap. 1 § BrB döms den som utpekar annan som brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning för *förtal*. Även kränkning av en avliden person utgör förtalsbrott enligt 5 kap. 4 § BrB. Förtal av någon innebär att den beskyllde personens ära kränks i en objektiv mening, dvs. personens goda namn eller rykte bland dess medmänniskor kränks.⁶⁵

Förtalsbrottet i 5 kap. 1 § aktualiseras då någon lämnar en uppgift av nedsättande beskaffenhet om en människa till en annan än den beskyllde. Den ärekränkande uppgiften ska innefatta ett visst sakinnehåll och inte endast allmänna värdeomdömen för att förtalsbrottet ska aktualiseras.⁶⁶ Bedömningen av vad som kan anses utgöra en uppgift av nedsättande beskaffenhet skall göras ur den kränktes och hans omgivnings synvinkel.⁶⁷ Det är tillräckligt att det funnits en risk för att den angripne under föreliggande omständigheter skulle komma att utsättas för annans missaktning. Beskyllning om brott anses i regel vara nedsättande för den beskylldes ära.⁶⁸

Enligt huvudregeln har det ingen betydelse huruvida ett nedsättande uttalande var sant eller inte. Undantag föreligger dock om gärningsmannen var skyldig att uttala sig eller om det var försvarligt att lämna uppgift i saken. I dessa fall går gärningsmannen fri från ansvar förutsatt han kan visa att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den (5 kap. 1 § 2st. BrB).

---

⁶¹ 7 kap. 4 § 14 och 15 p. TF.

⁶² Persson, *Exklusivitetsfrågan*, s. 228 f.

⁶³ SOU 2008:3 s. 123, se även NJA 1992 s. 594 och NJA 1994 s. 637.

⁶⁴ Axberger, *Ära och Integritet*, s. 719 f.

⁶⁵ Holmqvist, Lena, m.fl., *Brottsbalken – en kommentar*, s. 5:11.

⁶⁶ A.a. s. 5: 10 ff.

⁶⁷ Se HDs domskäl i NJA 1992 s. 594.

⁶⁸ Holmqvist, Lena, m.fl., *Brottsbalken – en kommentar*, s. 5:12.

Förolämpningsbrottet regleras i 5 kap 3 § BrB. Bestämmelsen är subsidiär till förtalsbrottet. Den aktualiseras då någon kränker annan genom angrepp på dennes självkänsla. En förutsättning är att angreppet riktas direkt mot den det gäller. Är angreppet avsett att nå även andra personer aktualiseras istället förtalsreglerna.⁶⁹

4.4.2 Enskilt åtal

Justitiekanslern (JK) skall enligt 9 kap. 1 § TF vaka över att tryckfrihetens gränser inte överskrids. Beträffande de brott som hör under allmänt åtal är JK ensam åklagare. Detta innebär att enbart JK kan inleda förundersökning och besluta om tvångsmedel med anledning av brottsmisstanke (9 kap. 2 § TF). De flesta slagen av tryckfrihetsbrott ligger under allmänt åtal. Ärekränkingsbrotten och sådana sekretessbrott som kränker enskildas intressen betraktas emellertid som målsägandebrott som omfattas av enskilt åtal (TF 9 kap. 4 §, 5 kap. 5 § BrB). I regel kan endast målsäganden⁷⁰ föra saken till domstol och åtala för dessa brott. Det är dock riskfyllt eftersom den part som förlorar målet får bära alla rättegångskostnader, som kan bli mycket höga. För förtal och vissa slag av förolämpning är allmänt åtal möjligt om målsäganden anger brottet och åtal av särskilda skäl är påkallat ur allmän synpunkt.⁷¹ Sådana skäl föreligger enligt åklagarna i princip aldrig i praktiken.⁷²

4.5 Diskussion om framtida lagstiftning

Det har sedan 60- talet utförts ett flertal svenska utredningar i syfte att överväga ett ökat skydd för den personliga integriteten. Vid ett antal tillfällen har möjligheterna diskuterats att införa en i princip uttömmande integritetsskyddslag som reglerar vilka inskränkningar i den personliga integriteten som är tillåtna respektive förbjudna. Idén om en särskild integritetsskyddslag har dock bedömts vara ogenomförbar och därför avvisats.⁷³

År 2004 tillsattes en ny integritetskommitté vars uppdrag var att utreda huruvida det fanns behov av generellt tillämpliga bestämmelser till skydd för den personliga integriteten i svensk rätt. I kommitténs slutbetänkande SOU 2008:3 föreslog utredningen ett förstärkt skydd för den personliga integriteten på grundlagsnivå och i form av vanlig lag.

På grundlagsnivå föreslås en ny bestämmelse i 2 kap. RF som ger ett utvidgat materiellt skydd mot hemliga intrång som i betydande mån innebär

---

⁶⁹ A.a. s.5:26.

⁷⁰ Målsägande är enligt 20 kap. 8 § RB den, mot vilken brott är begånget eller som blivit närmad eller lidit skada.

⁷¹ Strömberg och Axberger, *Yttrandefrihetsrätt*, s. 66 f.

⁷² Dagens Nyheter den 1 augusti 2009, *Åklagarna vänder ryggen åt verkligheten på nätet*.

⁷³ SOU 1983:70, *Värna yttrandefriheten*, Ds JU 1994:51, *Skyddet för enskilda personers privatliv – en studie*.

övervakning eller kartläggning av den enskildes personliga förhållanden. Till denna bedömning har även Grundlagsutredningen anslutit sig.⁷⁴ Integritetsskyddskommittén avvisade tanken på att införa ett allmänt integritetsskydd i regeringsformen efter Europakonventionens mönster. Kommittén menar att ett sådant allomfattande grundlagsskydd för den personliga integriteten är olämpligt med hänsyn till att det skulle innefatta positiva förpliktelser för det allmänna att upprätthålla skyddet mellan enskilda. Detta skulle särskilja skyddet för den personliga integriteten från övriga fri- och rättigheter i regeringsformen som enbart reglerar förhållandet mellan det allmänna och medborgarna. Kommittén menade att en sådan skillnad både är oförsvarlig och lagtekniskt komplicerat.⁷⁵

Hans Gunnar Axberger har kritiserat kommitténs analys på denna punkt. Axberger menar att positiva förpliktelser för det allmänna inte är en nödvändig konsekvens av införandet av ett allmänt grundlagsskydd för privatlivet. En sådan regel skulle enligt Axberger kunna formuleras så att den endast utgör ett skydd för enskilda gentemot det allmänna på samma sätt som övriga rättigheter i 2 kap. RF. Axberger föreslår vidare som alternativ till en generell regel till skydd för privatlivet en förändring av målsättningsstadgandet i 1 kap. RF.⁷⁶

Kommittén avvisar i likhet med tidigare utredningar tanken på en särskild integritetsskyddslag. Som skäl för detta anges komplexiteten med att upprätta en sådan lagstiftning.⁷⁷

Som förslag på utvidgad lagstiftning i form av vanlig lag anges i slutbetänkandet att integritetskränkande former av fotografering och filmning skall kriminaliseras genom en ny bestämmelse i brottsbalken.⁷⁸ Det kommer dock på grund av meddelarrätten ofta vara svårt att identifiera och lagföra den som i smyg fotograferat eller filmat för att sedan överlämna informationen till media för spridning.

Utredningens arbete har i direktiven begränsats så att integritetsskyddet i förhållande till de grundlagsskyddade medierna inte omfattas.⁷⁹ Av den anledningen saknas det i utredningen en diskussion om införande av ett nytt tryck- och yttrandefrihetsbrott som straffbelägger spridningen av det otillåtna materialet. Detta har kritiserats i ett remissyttrande av Stockholms universitet där den juridiska fakulteten framhåller att det är: tveksamt om svenska regler om spridning av privat information, t.ex. vissa former av särskilt privata bilder och filmer, är förenliga med Europakonventionens krav skydd för privatlivet. Som fakultetsnämnden uppfattar Europadomstolens dom i von Hannover-målet var det själva publiceringen av bilder tagna i vissa privata sammanhang som ansågs utgöra kränkningen av rätten till privatliv.”⁸⁰

---

⁷⁴ SOU 2008:125, Del A s. 469 f.

⁷⁵ SOU 2008:3, s. 245 f.

⁷⁶ Axberger, *Integritetsskydd i perspektiv*, s. 468 ff.

⁷⁷ SOU 2008:3, s. 250.

⁷⁸ A.a. s. 283 ff.

⁷⁹ A.a. bilaga 1 s. 356.

⁸⁰ Stockholms Universitets remissyttrande, s. 3.

5. Ekonomisk kompensation för kränkningar av den personliga integriteten

5.1 Civilrättsligt skadestånd

5.1.1 Tryckfrihetsförordningen

Av TF 1 kap. 3 § TF följer att TF är exklusiv i fråga om skadestånd. Av detta följer att skadestånd inte kan utgå på grund av innehåll i tryckt skrift eller medverkan däri annat än när det framgår av TF.

Skadeståndsansvar för innehållet i tryckt skrift regleras i 11 kap. 1 § TF. Där anges att skadeståndsansvar förutsätter att tryckfrihetsbrott har begåtts, dvs. brott som avses i 7 kap. 4-5 § § TF. Skadestånd kan i dessa fall utkrävas av den som bär det tryckfrihetsrättsliga ensamansvaret för skriften ifråga enligt 8 kap TF. I 11 kap. 2§, 3§ och 5 § TF finns dock vissa särregleringar som utvidgar skadeståndsansvaret så att ansvaret i vissa fall kan drabba ägaren till en periodisk tidskrift och den för vilken en ställföreträdare, förmyndare, god man eller förvaltare svarar.

För meddelarbrott enligt 7 kap. 2 – 3 §§ TF skall reglerna om enskilt anspråk i 11 kap. TF inte tillämpas. Istället gäller då de allmänna bestämmelserna i skadeståndslagen (11 kap. 3 § TF)⁸¹ Eftersom meddelarbroten i princip är begränsade till fall där meddelaren åsidosatt kvalificerad sekretess eller då denne ansvarar för brott mot rikets säkerhet är den skadelidandes möjligheter till skadestånd i dessa fall begränsade.

5.1.2 Skadeståndslagen

I 2 kap. 3 § SkL regleras den generella rätten till kränkingsersättning, s.k. ideellt skadestånd. I bestämmelsen föreskrivs att: ”Den som allvarligt kränker någon annan genom brott som innefattar ett angrepp mot dennes person, frihet, frid eller ära skall ersätta den skada som kränkningen innebär.”

En förutsättning för att ersättning enligt 2 kap. 3 § SkL skall utgå är att kränkningen är en följd av en brottslig handling.⁸² Utmärkande för de brott som grundar en sådan rätt är att de innefattar ett angrepp på den skadelidandes personliga integritet.⁸³ Exempel på brott som ofta medför skadeståndsskyldighet enligt bestämmelsen är ofredande och olaga hot i 4

---

⁸¹ Prop. 1975/76:204, s. 184.

⁸² För skadeståndsansvar krävs dock inte att skadevällaren dömts för brottet, se prop. 2000/01:68, s. 48.

⁸³ Prop. 2000/01:68, s. 48.

kap BrB samt ärekränkingsbrotten i 5 kap BrB.⁸⁴ Kränkingsersättning kan endast utgå när någon blivit allvarligt kränkt genom den brottsliga handlingen.

Enligt bestämmelsens ordalydelse är det den skada som kränkningen förorsakar den skadelidande som ersätts. Exempel på sådan skada är skam, rädsla, förnedring eller andra psykiska lidanden som inte är medicinskt påvisbara.⁸⁵ Senare års rättspraxis tyder dock på att ett kränkande intrång inte behöver ge upphov till någon egentlig skada för att ersättning skall kunna utgå.⁸⁶

Eftersom något brott sällan föreligger när poliser utlämnar sekretessbelagda uppgifter i enlighet med meddelarfriheten är det svårt att få ekonomisk kompensation av polisen i dessa fall.

5.1.3 Europakonventionen

Frågan om ideellt skadestånd kan föras med Europakonventionen som grund i förhållandet enskilda emellan besvarades nekande i Högsta domstolens beslut i målet NJA 2007 s. 747. I målet hade en kvinna som drabbats av en whiplashskada anmält skadan till sitt försäkringsbolag. I syfte att kontrollera riktigheten av kvinnans uppgifter om besvären till följd av skadan hade försäkringsbolaget anlitat en privatdetektiv att spana på kvinnan. Resultatet av spaningarna dokumenterades genom filminspelningar där man kunde se kvinnan utföra diverse fysiska aktiviteter. Kvinnan menade att spaningen hade utgjort en kränkning av hennes rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen och yrkade skadestånd från försäkringsbolaget med direkt tillämpning av artiklarna 8 och 13 i Europakonventionen.

Högsta domstolen anförde till att börja med att Europakonventionen inte innehåller några regler som uttryckligen ålägger enskilda några skyldigheter. Skadeståndsskyldighet ansågs därmed inte kunna åläggas en enskild med direkt, strikt tillämpning av Europakonventionen. Därefter bemötte Högsta domstolen kvinnans andra invändning, att det följer av Europadomstolens praxis att enskilda som kränker andras konventionsrättigheter skall gottgöra kränkningen genom att betala skadestånd, samt att det ankommer på domstolarna att tillskapa sådana regler om lagstiftaren försummar att göra det.⁸⁷

Högsta domstolen framhöll i sina domskäl att man i svensk rättspraxis har utdömt skadestånd från staten i dessa fall utan särskilt lagstöd.⁸⁸ Vad gäller enskilda gör Högsta domstolen en annan bedömning. Högsta domstolen

---

⁸⁴ Prop. 2000/01:68 s. 19.

⁸⁵ A.a.

⁸⁶ Se NJA 2007 s. 540 där Högsta domstolen uttalade att ersättningen avser den kränkande handlingen som sådan och inte de efterföljande reaktionerna på gärningen. Högsta domstolens argumentation kritiserar av Schultz, Mårten i *Kritik mot kränkingsbegreppet*.

⁸⁷ Kvinnan hänvisade till X och Y mot Nederländerna, dom den 26 mars 1985, Verliere mot Schweiz, beslut den 28 juni 2001 och von Hannover mot Tyskland, dom den 24 juni 2004.

⁸⁸ NJA 2005 s. 462 och NJA 2007 s. 295.

pekar på vikten av att enskilda skall kunna förutse de rättsliga följderna av sitt handlande och att det kan vara svårt för en enskild att förutse vad som kan tänkas strida mot artikel 8 i Europakonventionen. Med hänsyn till detta anser Högsta domstolen att övervägande skäl talar mot att en enskild skall kunna åläggas skadeståndsansvar på grund av ett intrång i rätten till privatliv om detta inte följer av gällande svensk skadeståndsrätt ens inom ramen för en fördragskonform tillämpning.

5.2 Det allmännas skadeståndsansvar

4.2.1 Skadeståndslagen

Tryckfriheten är en medborgerlig rättighet för medborgarna i förhållande till det allmänna.⁸⁹ Av detta följer att det allmänna inte kan åberopa TF och dess skyddsregler som ett hinder mot att allmän lag tillämpas.⁹⁰ I sådana fall, då det står uppenbart att en uppgiftslämnare agerar i sin myndighetsposition och inte som en enskild person i allmän tjänst, ansvarar det allmänna enligt allmänna skadeståndsregler (se ovan under avsnitt 4.4).⁹¹

Reglerna om det allmännas skadeståndsansvar stadgas i 3 kap 2 § SKL. Av bestämmelsen framgår att ersättning skall utgå från det allmänna vid fel eller försummelse⁹² vid myndighetsutövning⁹³. Bestämmelsen anger som ersättningsgilla skador, fysiska och psykiska personskador samt ren förmögenhetsskada. Även lidande (kränkning) ersätts enligt punkten 2 i denna paragraf, om skadan uppkommit till följd av vissa slags integritetskränkande brott i enlighet med vad som anges i 2 kap. 3 § skadeståndslagen. Dvs. då någon allvarligt kränkts genom brott som innefattar ett angrepp mot någons person, frihet, frid eller ära. För att det skall kunna anses som fel eller försummelse av åklagaren och/eller polisen att lämna uppgifter till medierna krävs till att börja med att utlämnandet av uppgiften har skett i strid med en bestämmelse i sekretesslagen eller någon annan lag. Det brott som ligger närmast till hands för att grunda rätt till ersättning från det allmänna i dessa fall är tjänstefel. Att tjänstefel begåtts

---

⁸⁹ Detta framgår av inledningsfrasen i TF 1:1 ”Med tryckfrihet förstås varje medborgares rätt att.” Se även Persson, *Exklusivetsfrågan*, s. 281.

⁹⁰ A.a.s. 295.

⁹¹ A.a. s. 282 ff. med vidare hänvisning till JO 1978/79 s 242, JO beslut 2000-09-22, Dnr 2780-00-30 och NJA 1995 s. 667,

⁹² För att avgöra om ”fel eller försummelse” föreligger vid en myndighetsutövning gör man en objektiv vållandebedömning. Avgörande i bedömningen är vad den enskilde har att vänta sig och en myndighet kan inte åberopa särskilda ursäktande förhållanden för enskilda funktionärer eller andra subjektiva förhållanden och undgå ansvar. Viss hänsyn kan dock tillägnas den offentliga verksamhetens särdrag samt myndigheternas speciella situation. Bengtsson, *Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen*, s. 64 ff.).

⁹³ Uttrycket ”vid myndighetsutövning” avser situationer när det allmänna utövar makt över medborgarna genom beslut eller andra åtgärder. Se Bengtsson, *Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen*, s. 39.

behöver dock inte innebära en så allvarlig kränkning som bestämmelsen förutsätter.⁹⁴

En polis åtgärd att lämna uppgifter till media i enlighet med meddelarfriheten anses inte ske vid myndighetsutövning utan i polisens egenskap som enskild. Något skadestånd för ren förmögenhetsskada eller lidande kan då inte heller utgå med stöd av bestämmelserna i 3 kap. 2 § skadeståndslagen

Staten kan enligt bestämmelsen i 3 kap. 1 § första stycket 1 SkL också utanför området för myndighetsutövning ha att utge skadestånd för sak- eller personskada som uppkommit till följd av fel eller försummelse i tjänsten från en statlig arbetstagares sida, s.k. principalansvar. Arbetsgivarens ansvar för lidande (kränkning) förutsätter dock i sådana fall, enligt 3 kap. 1 § första stycket 2 och 3p, att arbetstagaren har gjort sig skyldig till brott i tjänsten. En fråga som då aktualiseras är om meddelarfriheten innebär att det inte utgör brott att förtala någon med utnyttjande av sin meddelarfrihet, eller om det visserligen utgör ett brott men är straffritt på grund av meddelarfriheten.⁹⁵ I ett beslut den 28 januari 2003⁹⁶ bedömde JK utifrån en tolkning av de aktuella bestämmelserna i SkL och TF att något brott i dessa fall inte bör anses föreligga. Enligt JK är det utan betydelse om meddelarfriheten i något annat sammanhang möjligen skulle kunna ses som en ansvarsfrihetsgrund. Med hänsyn till JK:s bedömning finns det således ingen grund i SkL för att ålägga staten ett skadeståndsansvar i de fall då en polis utlämnat sekretessbelagda uppgifter i enlighet med meddelarfriheten.

5.2.3 Rätten till ideellt skadestånd på grundval av Europakonventionen

Ansvar för staten kan vidare aktualiseras i den mån det skulle anses att svensk lag inte motsvarar Europakonventionens krav på skydd för privatlivet i artikel 8. I så fall är det ett skadeståndsansvar för staten på grundval av Europakonventionen.⁹⁷

Det som kan motivera en sådan tillämpning i detta är att meddelarfriheten i grunden är avsedd som en frihet för enskilda medborgare gentemot mot staten. Det kan då anses otillfredsställande att staten i praktiken kan åberopa meddelarfriheten för att undgå skadeståndsansvar gentemot en enskild.

Erkännandet av Europakonventionen som en självständig normkälla som kan ligga till grund för skadeståndstalan har bevästs genom en rad rättsfall i Högsta domstolen. I det första målet, NJA 2005 s. 462, ”Lundgren-målet”, gällde det en kränkning av rätten till rättegång inom skälig tid enligt artikel

---

⁹⁴ Jfr. NJA 1977 s. 43.

⁹⁵ Se mer utförligt om detta i Bengtsson och Strömbäck, *Skadeståndslagen – En kommentar*, s. 57 och 83.

⁹⁶ Dnr. 3559A-02-40.

⁹⁷ Se mer utförligt om detta i Lambertz, *Det allmännas skadeståndsansvar i framtiden – trender och utvecklingsmöjligheter*, s. 19.

6 i Europakonventionen. I målet konstaterade Högsta domstolen att det saknades möjlighet att utdöma skadestånd för ideell skada enligt skadeståndslagen i detta fall. Högsta domstolen framhöll sedan att det kunde innebära ett konventionsbrott om den skadelidande ställdes utan rättsmedel, varför övervägande skäl fick anses tala för att ideellt skadestånd skulle kunna dömas ut även av svensk domstol.

Högsta domstolen utvidgade senare sin praxis till att avse även andra rättighetskränkningar än de som följer av artikel 6 i konventionen.⁹⁸ I Högsta domstolens dom den 21 september 2007⁹⁹ utdömdes skadestånd för kränkning av rätten till privatliv i artikel 8 i Europakonventionen.

---

⁹⁸ Se NJA 2007 s. 295.

⁹⁹ mål nr T 672 – 07.

6. Europakonventionen

6.1 Allmänt om Europakonventionen

Efter andra världskrigets slut bildades Europarådet. Syftet var att skapa ett samarbete mellan de europeiska staterna som skulle präglas av demokrati och rättsstatlighet. Inom ramen för samarbetet i Europarådet utarbetades den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna, [Europakonventionen]. Europakonventionen trädde i kraft år 1953 sedan den ratificerats av tio stater, däribland Sverige.¹⁰⁰

Europakonventionen skyddar ett antal grundläggande mänskliga fri- och rättigheter som skall fungera som ett minimiskydd för enskilda i konventionsstaterna.¹⁰¹ Rättigheterna upprätthålls dels på nationell nivå genom konventionsstaternas inhemska rättsordningar, dels på internationell nivå genom Europadomstolen i Strasbourg.

Varje konventionsstat har ett primärt ansvar för att tillse att enskilda individer inom dess jurisdiktion åtnjuter konventionens rättigheter.¹⁰² Konventionsstaternas ansvar innebär till stor del negativa förpliktelser att avhålla sig från ingrepp i de rättigheter som skyddas av konventionen. Därutöver har konventionsstaterna även positiva förpliktelser att införa nationella lagar och offentliga organ som ger ett tillfredsställande skydd för rättigheterna.¹⁰³ Av den så kallade ”subsidiaritetsprincipen”¹⁰⁴ följer även att konventionsstaterna skall hantera och kompensera för eventuella överträdelser av konventionen på det inhemska planet.

6.1.1 Europadomstolen

Europadomstolen¹⁰⁵ övervakar konventionsstaternas efterlevnad av deras förpliktelser och behandlar såväl mellanstatliga mål som enskilda klagomål av personer som påstår sig vara offer för en konventionskränkning. För att ett ärende skall tas upp till prövning i Europadomstolens krävs att inhemska rättsmedel uttömts i konventionsstaten.¹⁰⁶

Europadomstolen är endast behörig att pröva om en konventionsstat i ett visst fall har respekterat de rättigheter som framgår av

---

¹⁰⁰ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 17.

¹⁰¹ A.a.s. 47.

¹⁰² Art. 1 i Europakonventionen.

¹⁰³ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 50.

¹⁰⁴ Subsidiaritetsprincipen vilar på artiklarna 1, 13, 34 och 35 i konventionen.

¹⁰⁵ Egentligen, Den europeiska domstolen för de mänskliga rättigheterna och de fundamentala friheterna, nedan benämnd Europadomstolen eller Domstolen.

¹⁰⁶ Art. 35. 1 i Europakonventionen. Vilka inhemska rättsmedel som skall ha uttömts framgår av Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 28 f.

Europakonventionen.¹⁰⁷ Har en nationell rättsordning misslyckats med sina förpliktelser enligt Europakonventionen finns möjlighet till upprättelse i Europadomstolen.¹⁰⁸

6.1.2 Allmänna principer i Europakonventionen

Europadomstolens arbete genomsyras av ett antal principer som fungerar som vägledare vid tolkning av Europakonventionen. En princip som ofta betonas av Europadomstolen är att Europakonventionen bör tolkas dynamiskt, dvs. i ljuset av samhällsutvecklingen. Detta medför att rättigheterna i Europakonventionen kan utvecklas och anpassas efter rådande samhällsförhållanden.¹⁰⁹

En annan viktig tolkningsprincip är *proportionalitetsprincipen*. Principen innebär att många åtgärder endast kan godtas om de står i rimlig relation till det intresse de är avsedda att tillgodose. Är en åtgärd mera långtgående än vad som är rimligt och proportionerligt kan en åtgärd som till sin natur är konventionsenlig innefatta brott mot Europakonventionen.¹¹⁰

Europadomstolen är ofta återhållsam i sin överprövning av nationella avgöranden och ger konventionsstaterna visst bedömnings- och tolkningsutrymme, även kallat *margin of appreciation*. Margin of appreciation tillåter att konventionsstaterna gör vissa avvikelser från Europakonventionen och Europadomstolen ingriper i princip endast om en nationell prövning framstår som felaktig eller bristfällig.¹¹¹

6.2 Europakonventionen i det svenska rättssystemet

Europakonventionen inkorporerades i svensk rätt den 1 januari 1995 genom lagen (1994:1219) om den europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Därmed blev Europakonventionen och dess tilläggsprotokoll direkt tillämplig som vanlig svensk lag.

I förarbetena till inkorporeringen uttalade regeringen att regler om mänskliga fri- och rättigheter har sin naturliga plats i en grundlag. Med hänsyn till de grundlagsstadgade fri- och rättigheterna i 2 kap. RF, vars utformning till stor del har inspirerats av Europakonventionen, ville man dock undvika en inkorporering av Europakonventionen som skulle leda till

---

¹⁰⁷ Palm, *Rättspraxis och tolkningsmetoder i Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna*, s. 739 ff.

¹⁰⁸ Craaford, *Inhemska gottgörelse för kränkning av Europakonventionen*, s. 523.

¹⁰⁹ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis* s. 46 f.

¹¹⁰ A.a. s. 49.

¹¹¹ A.a. s. 48 f. och *Gunduz mot Turkiet*, Europadomstolens dom den 4 december 2003, para. 37.

en dubbelreglering på samma konstitutionella nivå av vissa rättigheter och av hur dessa får inskränkas.¹¹²

Beträffande förhållandet mellan Europakonventionen och grundlagsbestämmelserna i RF uttalade regeringen att det skydd som Europakonventionen medför är kumulativt till skyddet i RF. Detta innebär att enskilda medborgare kan göra gällande båda skyddssystemet och i en viss given situation åberopa det skyddssystem som ger honom det starkaste rättsskyddet.¹¹³

I syfte att stärka Europakonventionens ställning i svensk rätt infördes ett tillägg i 2 kap. 23 § RF som föreskriver att ”lag eller annan föreskrift ej får meddelas i strid med konventionen.” Under förarbetena uttalade regeringen att detta stadgande inte medför att konventionen ges status av grundlag och att inte heller någon ny nivå i hierarkin mellan vanlig lag och grundlag tillskapas.¹¹⁴

Bestämmelsen i 2 kap 23 § RF är i första hand riktad till lagstiftaren men kan också utgöra en grund för de rättstillämpande organen att vid en eventuell normkonflikt tillämpa lagprövningsregeln i 11 kap. 14 § RF.¹¹⁵ Enligt lagprövningsregeln skall en domstol eller annan myndighet vägra att tillämpa en lagbestämmelse som står i uppenbar strid med Europakonventionen eller en bestämmelse i grundlag eller annan överordnad författning.¹¹⁶

När en lagkonflikt inte är av den uppenbara karaktär som förutsätts i lagprövningsregeln skall konflikten lösas genom lagtolkning eller med hjälp av rättstillämpningsmetoder.¹¹⁷ I propositionen redovisas ingående för hur en sådan prövning bör gå till. I första hand hänvisar regeringen till att de rättstillämpande organen bör tillämpa principen om en fördragskonform tolkning. Detta innebär att rättstillämparen inom ramen för den svenska lagbestämmelsens ordalydelse skall överväga om bestämmelsen kan ges ett innehåll som svarar mot Europakonventionens krav.¹¹⁸

I fall av en verklig lagkonflikt, där det inte finns något tolkningsutrymme i den svenska lagregeln och där rättstillämparen tvingas åsidosätta en lagregel i Europakonventionen eller i inhemsk rätt, hänvisar regeringen till de allmänt vedertagna tolkningsprinciperna om *lex posterior* och *lex*

---

¹¹² SOU 1993:40, Del B (Kolla upp) Europakonventionen hade stor betydelse i svensk rätt redan innan inkorporeringen eftersom svensk lag skulle tolkas fördragskonformt i så stor utsträckning som möjligt. Se för en mer utförlig redogörelse, Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 34.

¹¹³ Prop. 1993/94: 117 s. 39.

¹¹⁴ A.a. s. 36 f.

¹¹⁵ A.a.

¹¹⁶ Reimers, *Integritetsskyddet i Regeringsformen*, s. 442.

¹¹⁷ Prop. 1993/94:117 s. 37.

¹¹⁸ A.a.

specialis.¹¹⁹ Dessutom framförs som en möjlig tredje princip ett uttalande från Högsta domstolens remissyttrande; ”att en konvention om mänskliga rättigheter, även om den i den inhemska laghierarkin inte har högre rang än vanlig lag, ändå bör på grund av sin speciella karaktär ges en särskild vikt i fall av konflikt med inhemska lagbestämmelser”.¹²⁰ Detta synsätt ansåg man i propositionen ansluta sig i hög grad till principen om fördragskonform tolkning.¹²¹

En fråga som ännu inte prövats är vad som sker då en intressekonflikt uppkommer mellan å ena sidan en av Europakonventionen skyddad rättighet, såsom rätten till privatliv, och å andra sidan en rättighet som skyddas av svensk grundlag såsom meddelarfriheten. (se mer om detta nedan under avsnitt 6.2)

6.2.1 Europakonventionens betydelse i rättstillämpningen

Hittills har de svenska domstolarna, framförallt de högsta instanserna tillmätt konventionerna en hög betydelse i rättstillämpningen och de har visat en obenägenhet att tillämpa ”vanliga” svenska lagregler på ett sätt som skulle kunna underkännas av Europadomstolen.¹²²

Ett exempel på detta utgör Högsta domstolens dom i NJA 2005 s. 805, ”Åke Green - målet”. Högsta Domstolen hade i målet att ta ställning till om nedsättande uttalanden om homosexuella i en predikan utgjorde hets mot folkgrupp enligt 16 kap 8 § BrB. Högsta domstolen fann att pastorns uttalanden var sådana att de enligt lagmotiven till 16 kap. 8 § BrB fick anses ha gett uttryck för missaktning mot gruppen homosexuella. Frågan uppkom emellertid om man med hänsyn till religions- och yttrandefrihetsintressena i ett fall som det aktuella skall tolka rekvisitet missaktning mer restriktivt än vad som framgår av lagens förarbeten.

Högsta domstolen bedömde frågan med hänsyn till religions- och yttrandefrihetens skydd enligt Europakonventionen och uttalade att: ”Frågan är emellertid om en tillämpning av denna bestämmelse i ÅGs fall skulle innebära ett brott mot Sveriges konventionsåtaganden. Vid den bedömningen måste Europadomstolens praxis beaktas” I ljuset av Europadomstolens praxis gjorde Högsta domstolen sedan en prognos för hur Europadomstolen skulle ha bedömt målet. Högsta domstolens konventionsenliga tolkning medförde att ansvarsbestämmelsen om hets mot folkgrupp i detta fall tolkades mer restriktivt än vad bestämmelsens förarbeten ger vid handen. Till följd av detta friades Åke Green.

---

¹¹⁹ Lex posterior principen innebär att yngre lag har företräde framför äldre lag vid konflikt. Lex specialis å andra sidan ger specialregler företräde framför allmänt utformade bestämmelser. Se mer om dessa principers effekt i förhållandet mellan europakonventionen och vanlig svensk lag i Ds. 1993:90 s. 238 f.

¹²⁰ Prop. 1993/94:117, s. 38.

¹²¹ A.a.

¹²² Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 36.

I RÅ 1997 ref. 6 åsidosatte regeringsrätten ett krav i svensk lag på mantalsskrivning i Sverige som villkor för en viss skattelindring. Kravet åsidosattes eftersom Europadomstolen i ett avgörande¹²³ funnit att kravet var diskriminerande och oförenligt med konventionen.

I båda dessa fall talade den inhemska svenska lagen för andra lösningar men domstolarna gick på Europakonventionens linje. I Åke Green - målet bedömde Högsta domstolen inom tolkningsutrymmet för lagbestämmelsen så att lagen gjordes förenlig med Europakonventionen. Det handlar i detta fall inte om att Högsta domstolen åsidosätter en klar lagregel till fördel för en bestämmelse i Europakonventionen.¹²⁴ Med beaktande av den tolkningsprincip som HD förespråkade i sitt remissyttrande kan det dock finnas skäl att tro att HD skulle ge företräde åt Europakonventionen även ifall då en direkt - men inte uppenbar - konflikt mellan vanlig svensk lag och Europakonventionen skulle föreligga.¹²⁵

---

¹²³ Darby mot Sverige, dom den 23 oktober 1990.

¹²⁴ Bull, Thomas, *På yttrandefrihetens yttersta gren*, s. 533.

¹²⁵ Se för en mer utförlig analys i Danelius, *Högsta Domstolen och pastor Green*, s. 240.

7. Skyddet för den personlig integriteten enligt Europakonventionen

7.1 Det materiella skyddet enligt artikel 8

Av de mänskliga rättigheter som kommer till uttryck i Europakonventionen är det främst artikel 8 som är av betydelse för skyddet av den personliga integriteten i ideell mening. I artikel 8 stadgas att var och en har rätt till respekt för sitt privatliv, sitt familjeliv, sitt hem och sin korrespondens. Rätten till respekt för privatlivet innefattar ett skydd för enskildas ära och rykte samt mot alltför närgången uppmärksamhet. Enligt Europadomstolens praxis har publicerade uppgifter om brottsmisstankar mot en person, när personen ifråga inte blivit dömd för något brott, ansetts utgöra en inskränkning i personens rätt till privatliv.¹²⁶ Rätten till privatliv innefattar även ett skydd mot fotografering och av att få fotografier, filmer och ljudinspelningar av privat karaktär publicerade.¹²⁷ Även insamlande och utlämnande av information ur personregister har ansetts innebära ett ingrepp i artikel 8.¹²⁸

Rätten till skydd för privatlivet omfattar både offentliga och ”vanliga” personer. Skyddet för ”vanliga” personer är dock mera vidsträckt än skyddet för offentliga personer. Att en person står som åtalad för brott förändrar inte dessa förhållanden.¹²⁹

Artikel 8 förpliktigar staten att avhålla sig från ingrepp i den personliga sfären som skyddas av artikeln. Vidare har staten positiva förpliktelser som innebär att staten skall vidta vissa åtgärder för att skydda enskildas personsfär.¹³⁰ Konventionsstaterna positiva förpliktelser innebär en skyldighet att utfärda lagstiftning som ger ett tillfredsställande skydd för enskildas rykte och ära, samt mot alltför närgången uppmärksamhet.¹³¹ I vissa fall åligger det även konventionsstaterna att vidta andra åtgärder för att skydda medborgarna från övergrepp i särskilda situationer.¹³² Det rättsliga

---

¹²⁶ *White mot Sverige*, Europadomstolens dom den 19 september 2006.

¹²⁷ Danelius s. 308 f. Se även *Gurgenidze mot Georgien*, Europadomstolens dom den 17 oktober 2006 para. 55.

¹²⁸ *Leander mot Sverige*, Europadomstolens dom den 26 mars 1987, *Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige*, Europadomstolens dom den 6 juni 2006. Se för en mer utförlig redogörelse i Van Dijk, van Hoof *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, s. 667 f.

¹²⁹ *Sciacca mot Italien*, Europadomstolens dom den 11 januari 2005.

¹³⁰ Konventionsstaternas positiva förpliktelser framgår bl a av Europadomstolens praxis. Se *Z m.fl. mot Storbritannien*, Europadomstolens dom den 25 februari 1997 samt *X och Y mot Nederländerna*, Europadomstolens dom den 26 mars 1985, para. 23.

¹³¹ SOU 2008:3, s. 76 f.

¹³² Se *Osman mot Kungariket*, Europadomstolens dom den 28 oktober 1998. I målet uttalade Europadomstolen att ifall en person är utsatt för konkreta hot eller trakasserier kan

skyddet skall gälla både kränkningar som utförs av staten och för kränkningar som utförs av andra enskilda.¹³³ En konventionsstat som inte erbjuder ett tillräckligt skydd för enskildas integritet kan dömas av Europadomstolen för brott mot artikel 8 i Europakonventionen.

Rätten till privatliv innebär inte att varje ingrepp i en persons privata sfär är förbjudet. Inskränkningar i skyddet får göras med stöd av artikel 8.2 i Europakonventionen. Där anges att inskränkningar får ske förutsatt att det finns stöd av lag och om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Andra personers fri- och rättigheter anges i artikeln som enskilda intressen som bör beaktas.

Att en inskränkning ska vara nödvändig i ett demokratiskt samhälle innebär att det måste finnas ett angeläget samhälleligt behov av intrånget. Vidare skall intrånget av den enskildes integritet stå i rimlig proportion till det syfte som skall tillgodoseas genom intrånget i det enskilda fallet. I Europadomstolens bedömning av huruvida dessa förutsättningar är uppfyllda har varje konventionsstat rätt till ”margin of appreciation” (se avsnitt 6.1.2).¹³⁴

7.2 Förhållandet mellan yttrandefriheten och rätten till privatliv

Yttrandefriheten regleras i artikel 10 Europakonventionen. Rättigheten innefattar åsiktsfrihet samt frihet att ta emot och sprida uppgifter och tankar utan offentlig myndighets inblandning och oberoende av territoriella gränser. Mottagande och spridande av information skall i princip vara fritt och pressfriheten utgör en väsentlig del av yttrandefriheten.¹³⁵

Skyddet för journalisters källor omfattas av yttrandefriheten. Detta framkom av Europadomstolens dom i *Goodwin mot Förenade Konungariket*¹³⁶. I målet hade en journalist, Goodwin, erhållit information från en källa rörande ett bolags svåra ekonomiska situation. Informationen kom från ett internt dokument som upprättats inom bolaget och misstankar fanns om att en illojal medarbetare inom bolaget hade meddelat Goodwin uppgifterna i fråga. På bolagets begäran utverkades ett domstolsföreläggande som bland annat ålade Goodwin att röja sin källa. Goodwin vägrade och dömdes till bötesstraff.

---

det åligga myndigheterna att skydda personen och få hoten eller trakasserier att upphöra, para. 125 ff.

¹³³ Se *Caroline von Hannover mot Tyskland*, Europadomstolens dom den 24 juni 2004.

Tysklands avsaknad av skydd mot närgångna fotografier ansågs utgöra ett brott mot artikel 8.

¹³⁴ Danelius, *Mänskliga rättigheter europeisk praxis*, s. 305.

¹³⁵ A.a.s. Se även Van Dijk, Van Hoof, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, s. 559.

¹³⁶ Europadomstolens dom den 27 mars 1996.

Målet fördes vidare till Europadomstolen som framhöll att yttrandefriheten utgör en grundbult i ett demokratiskt samhälle, samt att skyddet för journalisters källor är en grundförutsättning för pressens frihet. Mot denna bakgrund utgick Europadomstolen från att skyddet för journalisters källor omfattas av yttrandefriheten i artikel 10 och föreläggandet mot Goodwin om att röja sin källa ansåg Europadomstolen utgöra en inskränkning i yttrandefriheten.¹³⁷

I bedömningen av om intrånget kunde anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle vägde Europadomstolen in att skyddet för journalisters källor är en av grundförutsättningarna för pressfriheten. Europadomstolen uttalade att: "Limitations on the confidentiality of journalistic sources call for the most careful scrutiny by the court".¹³⁸

I detta fall ansågs inte bolagets intresse av att identifiera en illojal medarbetare och att hindra spridningen av konfidentiella uppgifter om bolaget väga tyngre än det grundläggande allmänna intresset av att skydda pressens källor. Kravet på Goodwin att röja sin källa bedömdes vara en oproportionerlig åtgärd som inte kunde anses nödvändig i ett demokratiskt samhälle.

Yttrandefriheten innebär främst negativa förpliktelser från konventionsstaterna, att inte hindra eller bestraffa spridning av tankar och idéer. Utöver detta kräver artikel 10 även positiva förpliktelser från konventionsstaterna. Dessa innebär främst att staterna skyddar yttrandefriheten genom lagstiftning.¹³⁹ I målet *Özgür Gündem mot Turkiet* fann Europadomstolen att de turkiska myndigheterna hade brutit mot artikel 10 genom att inte ge en tidning och dess journalister och övriga medarbetare tillräckligt skydd mot trakasserier.

Yttrandefriheten får inskränkas med stöd av artikel 10.2 i Europakonventionen på samma sätt som rätten till privatliv får inskränkas. Dvs. inskränkningar får ske förutsatt att det finns stöd av lag och om det är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. I artikel 10.2 anges som enskilda intressen särskilt; "skyddande av hälsa eller moral eller av annans goda namn och rykte eller rättigheter". Vid inskränkningar i yttrandefriheten krävs, liksom vid andra inskränkningar av Europakonventionens rättigheter, att inskränkningen står i rimlig proportion till det syfte som skall tillgodoses genom inskränkningen i ett visst fall.¹⁴⁰ Europadomstolen har vid ett flertal tillfällen beskrivit yttrandefriheten som en av demokratins grundpelare. Därmed följer att inskränkningar i yttrandefriheten skall vara grundade på övertygande skäl

---

¹³⁷ *Goodwin*, para. 39.

¹³⁸ *Goodwin*, para. 40.

¹³⁹ Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 366 f.

¹⁴⁰ A.a. s. 305.

för att anses konventionsenliga. Konventionsstaternas margin of appreciation är i dessa fall begränsat.¹⁴¹

7.3 Europadomstolens praxis

Som ovan nämnts innefattar rätten till privatliv en rätt till skydd för en persons rykte och ära. Denna rätt hamnar ofta i konflikt med yttrandefriheten i artikel 10. I dessa fall måste en avvägning göras mellan de skyddade intressena för att avgöra vilket av intressena som är mest skyddsvärt i det enskilda fallet.¹⁴² Föreligger ett tillräckligt starkt intresse av att negativa uppgifter om en person publiceras kan rätten till personlig integritet få ge vika för yttrandefriheten. I andra fall kan det vara ett brott mot rätten till privatliv om nationell rätt inte har ett tillfredsställande skydd mot att ärekränkande uppgifter publiceras.

Europadomstolens prövning av huruvida ett statligt agerande utgör ett konventionsbrott består vanligtvis av fyra olika led. Först prövar domstolen om en åtgärd (eller icke åtgärd) innebär en inskränkning av någon av rättigheterna i Europakonventionen. Om så anses vara fallet prövas om inskränkningen haft stöd i nationell lag. Lagen skall vara tillgänglig för allmänheten och inskränkningarna i den av konventionen tryggade rättigheten på basis av lagen skall kunna förutses.¹⁴³ Därefter prövar domstolen om inskränkningen uppfyller något legitimt skäl och slutligen, om inskränkningen av rättigheten varit nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Vid den sista prövningen tillämpas proportionalitetsprincipen. Detta innebär att ingreppet i den enskildes rätt skall stå i rimlig proportion till det behov som ska tillgodoses genom inskränkningen för att inte ett konventionsbrott skall föreligga. I denna bedömning tar Europadomstolen hänsyn till konventionsstaternas ”margin of appreciation”.

Europadomstolen har i ett antal mål gjort avvägningar mellan skyddet för privatlivet och yttrandefriheten. Av Europakonventionen framgår inte någon rangordning mellan dessa rättigheter men det bör ändå noteras att Europadomstolen har framhållit den politiska yttrandefriheten som särskilt viktig i det demokratiska samhället. Nedan redogörs för ett antal mål från Europadomstolen. I de första fyra målen, *Caroline von Hannover*, *White*, *Gurgenidze* och *Peck*, har Europadomstolen gjort en avvägning mellan skyddet för personlig integritet och skyddet för tryck- och yttrandefriheten. I nästkommande två mål, *Craxi* och *Khuzhin*, har Europadomstolen gjort mer direkta avvägningar mellan skyddet för personlig integritet och skyddet för meddelarfriheten.

---

¹⁴¹ A.a.s. 366. med vidare hänvisning till *Handyside mot Förenade Konungariket*, Europadomstolens dom den 7 december 1976. Se även Palm, *Rättspraxis och tolkningsmetoder i Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna*, s. 747.

¹⁴² Danelius, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, s. 366.

¹⁴³ *Huvig mot Frankrike*, Europadomstolens dom den 25 april 1990, para. 26.

7.3.1 Caroline von Hannover mot Tyskland¹⁴⁴

I målet hade Caroline von Hannover, prinsessan av Monaco, ansökt till tyska domstolar för att hindra fortsatt publicering av bilder tagna av prinsessan i privata situationer. Bilderna hade publicerats i ett flertal tyska tidningar och föreställde Caroline i en rad vardagliga situationer, exempelvis när Caroline sportade, åt på restaurang och var på semester. De tyska domstolarna fann att merparten av bilderna omfattades av yttrandefrihetens skydd och att Caroline egenskap av offentlig person var tvungen att tåla publiceringen av bilderna. Caroline förde talan vid Europadomstolen och anförde att publiceringen av bilderna utgjorde ett allvarligt intrång i hennes rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Europadomstolen konstaterade att publiceringen av bilderna utgjorde ett intrång i Carolines rätt till skydd för privatlivet enligt artikel 8 i Europakonventionen.¹⁴⁵ Domstolen uttalade vidare att artikel 8 kan innefatta positiva förpliktelser för konventionsstaterna att tillförsäkra enskilda ett tillfredsställande skydd mot intrång i privatlivet även när det gäller relationen mellan enskilda.¹⁴⁶

Domstolen övergick sedan till att bedöma huruvida inskränkningen i Carolines rätt till privatliv kunde motiveras med hänsyn till yttrandefriheten i artikel 10 i Europakonventionen. För att bedöma detta gjorde domstolen en intresseavvägning mellan skyddet för Carolines privatliv och skyddet för yttrandefriheten.¹⁴⁷ Domstolen påpekar att man vid sådana avvägningar måste särskilja fall där rapportering av fakta kan bidra till en allmän debatt om exempelvis hur en person med officiella funktioner utövar sina befogenheter, och fall som det aktuella, då det rör sig om rapportering av privata uppgifter gällande en person som inte har några officiella funktioner. I de förstnämnda fallen är enligt domstolens mening intresset för yttrandefriheten starkt och pressen besitter en viktig roll i den allmänna debatten som "watchdog". Så är inte fallet i de senare situationerna.¹⁴⁸

I intresseavvägningen konstaterar Europadomstolen att yttrandefriheten utgör en grundförutsättning för ett demokratiskt samhälle. Å andra sidan menar domstolen att publicering av fotografier är särskilt känsligt ur integritetssynpunkt och att skyddet för personers rykte och ära är särskilt viktigt i dessa fall.¹⁴⁹ Avgörande för bedömningen är enligt Europadomstolen om de publicerade bilderna och de artiklar som åtföljde dessa utgör ett bidrag till en diskussion av legitimt allmänt intresse.¹⁵⁰

---

¹⁴⁴ Europadomstolens dom den 24 juni 2004.

¹⁴⁵ *Von Hannover*, para. 53.

¹⁴⁶ A.a. para. 57.

¹⁴⁷ A.a. para. 58.

¹⁴⁸ A.a. para. 63.

¹⁴⁹ A.a. para. 58 och 59.

¹⁵⁰ A.a. para. 60.

I detta fall ansåg domstolen att de publicerade bilderna inte bidrog till en diskussion av ett legitimt allmänt intresse eftersom artiklarna uteslutande hänförde sig till Carolines privatliv. Det enda syftet med spridningen av bilderna var enligt domstolen att tillfredsställa allmänhetens nyfikenhet med detaljer om prinsessans privatliv.¹⁵¹ Mot denna bakgrund menade domstolen att det var berättigat med en snävare tolkning av yttrandefriheten och tidningarnas kommersiella intresse fick stå tillbaka för Carolines skydd för den personliga integriteten.¹⁵²

Domstolen framhöll vidare att särskild hänsyn måste tas till det sammanhang i vilket bilderna var tagna, och att man i bedömningen inte helt kan bortse ifrån det faktum att många offentliga personer tvingas utstå trakasserier från paparazzi i sitt dagliga liv.¹⁵³ Europadomstolen underströk härvid att alla människor, även offentliga personer, ”must be able to enjoy a legitimate expectation of protection of and respect for their private life”.¹⁵⁴

Europadomstolen fann att de tyska domstolarna som prövat Carolinas talan inte hade gjort en rimlig avvägning mellan de två rättigheterna i artiklarna 8 och 10. Eftersom Tyskland inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att skydda den enskildes privatsfär mot publiceringen av bilderna hade Tyskland inte uppfyllt sina positiva förpliktelser enligt artikel 8 i Europakonventionen.

7.3.2 White mot Sverige¹⁵⁵

Bakgrunden till detta mål var att kvällstidningarna Aftonbladet och Expressen hade publicerat en serie artiklar om en person, White, där denne beskyldes för diverse brott, inklusive mordet på statsminister Olof Palme. Tillsammans med artiklarna återgav tidningarna uttalanden av personer som tog avstånd från de anklagelser som riktades mot White. Det publicerades även en intervju med White själv där denne förnekade all inblandning i brotten i fråga.

White förde talan mot tidningarna för grovt förtal alternativt förtal enligt TF. Tingsrätten fann att White visserligen hade utpekats som brottsling eller som en person med ett klandervärd levnadssätt men att det ändå hade varit försvarligt att publicera artiklarna på grund av det stora allmänna intresset som fanns kring mordet av Olof Palme. Vidare hade tidningarna visat att de hade haft skälig grund för de publicerade uppgifterna. De ansvariga utgivarna frikändes därför från ansvar.¹⁵⁶ White överklagade domen till Svea Hovrätt som fastställde tingsrättens dom och något prövningstillstånd till Högsta domstolen meddelades inte.

---

¹⁵¹ A.a. para. 65.

¹⁵² A.a. para. 66.

¹⁵³ A.a. para. 68.

¹⁵⁴ A.a. para. 69, sista meningen.

¹⁵⁵ Europadomstolens dom den 19 september 2006.

¹⁵⁶ RH 2002:39.

White förde talan till Europadomstolen där han hävdade att det skett en kränkning av hans rätt till respekt för sitt privat- och familjeliv enligt artikel 8 i Europakonventionen genom att domstolarna inte hade förmått ge ett tillräckligt skydd för hans namn och rykte.

Europadomstolen konstaterade att de publicerade uppgifterna utgjorde ett intrång i Whites rätt till privatliv. Uppgifterna hade utpekat White som tungt kriminell, skadat Whites rykte och bortsett från hans rätt att bli betraktad som oskyldig till dess han visats skyldig enligt lag. Å andra sidan fann Europadomstolen att tidningarna hade presenterat en så balanserad bild som möjligt av anklagelserna mot White och att journalisterna måste anses ha handlat i god tro då de hade kontaktat flera personer för att få de publicerade uppgifterna verifierade. Enligt Europadomstolen är det en förutsättning för att journalisters rätt att sprida information i frågor av allmänt intresse skall skyddas att de handlar i god tro på grundval av ett riktigt faktaunderlag och att den information de lämnar är tillförlitlig och exakt i enlighet med god pressetik. Slutligen påpekade domstolen att White var en känd person i Sydafrika vilket medförde att White inte var en vanlig privatperson, för vilka skyddet av privatlivet är extra viktigt.

Mot denna bakgrund undersökte domstolen huruvida de inhemska domstolarna gjort en rimlig avvägning mellan skyddet för privatlivet i artikel 8 och yttrandefriheten i artikel 10 i konventionen. Europadomstolen fann att det förelåg ett starkt allmänintresse i målet och att det fanns ett litet utrymme för att begränsa yttrandefriheten i detta fall. Med hänsyn till de specifika omständigheterna i målet ansågs det motiverat att låta det allmänna intresset väga tyngre än Whites intresse av att skydda sitt rykte. Den svenska staten kunde därför inte anses ha försummat att ge White ett tillräckligt skydd för sina rättigheter enligt artikel 8 i konventionen.

7.3.3 Gurgienidze mot Georgien¹⁶²

I målet hade Gurgienidze försökt sälja ett manuskript. I ett antal tidningsartiklar och intervjuer, illustrerade med ett fotografi av Gurgienidze, anklagades Gurgienidze för att ha stulit manuskriptet av en känd författare. Gurgienidzes försök att få upprättelse för kränkningen misslyckades hos de georgianska domstolarna. Gurgienidze förde talan till Europadomstolen där han anförde att informationen i artiklarna, fotot samt de georgianska domstolarnas bedömning i målet utgjorde en kränkning mot hans rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.¹⁶³

---

¹⁵⁷ White, para. 25.

¹⁵⁸ A.a. para. 23.

¹⁵⁹ A.a. para. 21, 2 st.

¹⁶⁰ A.a. para. 28.

¹⁶¹ A.a. Para. 30.

¹⁶² Europadomstolens dom den 17 oktober 2006.

¹⁶³ Gurgienidze, para. 34.

Europadomstolen konstaterade att Gurgenedze inte var en offentlig person men att försäljningen av manuskriptet hade ett visst allmänt intresse. Anklagelserna mot Gurgenedze för att ha stulit manuskriptet ansågs dock vara både kränkande och obestyrkta och publiceringen av hans fotografi tillgodosåg inget allmänt intresse.

Efter en samlad bedömning fann Europadomstolen att publiceringen utgjorde ett ingrepp i Gurgenedzes privatliv och att de georgiska domstolarna som tidigare dömt i målet inte hade gjort en rimlig avvägning av intresset till skydd för privatlivet och det allmänna intresset av publicitet. Eftersom Georgien inte hade vidtagit tillräckliga åtgärder för att skydda den enskildes privatsfär mot publiceringen av bilderna hade de inte uppfyllt sina positiva förpliktelser enligt artikel 8 i Europakonventionen.

7.3.4 Peck mot Förenade Konungariket¹⁶⁴

I målet hade en person, Peck, försökt ta sitt liv med en kökskniv på en allmän plats. På platsen förekom övervakning genom en av kommunen utplacerad övervakningskamera. Övervakningskamerans bilder vidarebefordrades till polisen som kom till platsen där de beslagtogs kniven och såg till att Peck fick läkarvård.

En tid senare publicerades bilderna från övervakningskamerorna i ett antal tidskrifter samt visades på televisionen. Syftet med publiceringarna var att marknadsföra övervakningskamerorna. På bilderna var Pecks ansikte ibland inte maskerat alls, i de fall då ansiktet var maskerat var det inte tillräckligt och Peck kunde identifieras.

Peck klagade vid Europadomstolen över att publiceringen av bilderna hade inneburit en allvarlig kränkning av hans rätt till skydd för privatlivet i artikel 8 i Europakonventionen.

Europadomstolen ansåg att publiceringen av bilderna utgjorde ett allvarligt intrång i Pecks rätt till privatliv.¹⁶⁵ Domstolen gick sedan vidare till att bedöma huruvida intrånget varit tillåtet på grund av att intrånget varit nödvändigt i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till allmänna intressen. I denna bedömning såg domstolen till om de motiv som anförts ligger bakom publiceringen av bilderna varit relevanta och tillräckliga och om ingripandet varit proportionerligt mot det önskade målet.¹⁶⁶

Domstolen konstaterade att käranden inte varit åtalad för något brott och att käranden hade ett starkt intresse av att slippa exponering av de känsliga uppgifterna. Å andra sidan påpekade domstolen att övervakningskamerorna spelade en viktig roll för allmänhetens intresse av att upptäcka och förebygga brott och att marknadsföringen av kamerorna bidrog till att stärka dessa positiva effekter.

---

¹⁶⁴ Europadomstolens dom den 28 januari 2003.

¹⁶⁵ *Peck*, para. 63.

¹⁶⁶ A.a. para. 76.

Domstolens ansåg dock att kommunen skulle ha kunnat uppnå samma mål på andra sätt som skulle ha inneburit ett mindre intrång i Pecks privatliv. Exempelvis skulle kommunen ha kunnat efterfråga Pecks samtycke eller ha maskerat Pecks identitet innan publiceringen. Sammantaget bedömde domstolen att intrånget var oproportionerligt och att statens handlande utgjorde en kränkning av artikel 8 i Europakonventionen.

7.3.5 Craxi mot Italien (nr. 2)¹⁶⁷

I målet hade Craxi, som var f.d. premiärminister i Italien, åtalats för korruption och ett antal andra brott. Craxi uppehöll sig i Tunisien men dömdes i sin frånvaro till fängelsestraff. Under vissa perioder hade polisen avlyssnat Craxis telefon. Utskrifterna från polisens avlyssning var sekretessbelagd information som användes som bevisföring under domstolsförhandlingarna. Det hemliga innehållet i vissa telefonsamtal och namnen på dem som deltagit i samtalen publicerades senare i pressen.

Europadomstolen började med att konstatera att telefonsamtal ingår i rätten till respekt för privatliv. Att utlämna uppgifter om telefonsamtalens innehåll till pressen utgjorde således ett intrång i Craxis rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen.¹⁶⁸ Domstolens gick sedan vidare till bedömningen huruvida intrånget kunde motiveras med hänsyn till yttrandefriheten i artikel 10. Härvid anförde domstolen att yttrandefriheten innefattar en rätt för media att rapportera och kommentera rättegångar och att denna rätt är extra stark när offentliga personer, i det här fallet en känd politiker, är involverade. Domstolen uttalar att:¹⁶⁹ “Not only do the media have the task of imparting such information and ideas: the public also has a right to receive them”.

Europadomstolen konstaterade vidare att vissa av de telefonsamtal som publicerats i pressen hade varit av privat natur, utan samband med åtalet mot Craxi. I dessa delar hade det inte funnits något allmänt intresse av publicering och publiceringen saknade enligt Europadomstolen ett legitimt skäl.¹⁷⁰ Med hänsyn till detta var intrånget i Craxis rättigheter enligt artikel 8 i Europakonventionen oproportionerligt och inte nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.¹⁷¹

Europadomstolen anförde vidare att staten inte var ansvarig för de tidningar som svarat för publiceringen. Med hänsyn till konventionsstaternas positiva förpliktelser gick domstolen vidare och utredde huruvida staten hade vidtagit tillräckliga åtgärder för att försäkra klagandens rätt till privatliv. I sin bedömning framhöll Europadomstolen att:¹⁷²

---

¹⁶⁷ Europadomstolens dom den 17 juli 2003.

¹⁶⁸ *Craxi*, para. 57.

¹⁶⁹ A.a. para. 64.

¹⁷⁰ A.a. para. 66.

¹⁷¹ A.a. para. 67.

¹⁷² A.a. para. 74.

“Appropriate safeguards should be available to prevent any such disclosure of a private nature as may be inconsistent with the guarantees in Article 8 of the Convention... Furthermore, when such disclosure has taken place, the positive obligation inherent in the effective respect of private life implies an obligation to carry out effective inquiries in order to rectify the matter to the extent possible”.

Det troliga var att en läcka inom domstolen, en part eller ett partsombud hade läckt informationen till tidningarna.¹⁷³ Europadomstolen ansåg att det ankom på regeringen att lämna en trovärdig förklaring till hur innehållet i telefonsamtalen annars nått massmedia och fann att en sådan förklaring inte hade lämnats. Italien saknade lämpliga säkerhetsgarantier till skydd för den här typen av läckor till media. Någon utredning i syfte att utröna vem som läckt informationen till media och om nödvändigt, för att sanktionera dem som utlämnat uppgifterna hade Italien heller inte vidtagit. Med hänsyn till dessa omständigheter ansågs Italien inte ha uppfyllt sina förpliktelser enligt artikel 8 i Europakonventionen, att säkra Craxis rätt till respekt för privatliv.¹⁷⁴

7.3.6 Khuzhin m.fl. mot Ryssland¹⁷⁵

Tre bröder hade arresterats och åtalats för människorov och tortyr. Ett par dagar före rättegången diskuterades målet på en nationell TV-kanal. Under TV- programmet uppvisades ett fotografi av den ena brodern som polisen tagit från dennes brottmålsakt och utan hans samtycke lämnat till en journalist, som uppvisat fotografiet i TV- programmet.

Enligt Europadomstolens mening utgjorde polisens uppvisande av fotografiet ett intrång i klagandens rätt till respekt för privatlivet i artikel 8. Europadomstolen konstaterade vidare att även om man utgår ifrån att det fanns stöd i rysk lag för utlämnandet så fanns det inget legitimt skäl bakom kränkningen av klagandens privatliv. Uppvisandet av fotografiet hade inte varit nödvändigt för att ta reda på vart klaganden befann sig eftersom han var under uppsikt under den aktuella tidpunkten och inte på flykt från rättvisan. Det hade inte heller varit nödvändigt för att förstärka det rättsliga förfarandets allmänna karaktär eftersom rättegången inte hade börjat när TV-programmet sändes. Då det inte fanns något legitimt skäl för kränkningen och då Ryssland inte hade lagt fram någon motivering för intrånget ansågs polisens utlämnande av klagandens fotografi till massmedia utgöra en kränkning av klagandens respekt för rätt till privatlivet i artikel 8 i Europakonventionen.¹⁷⁶

---

¹⁷³ A.a. para. 72.

¹⁷⁴ A.a. para. 76.

¹⁷⁵ Europadomstolens dom den 23 januari 2009.

¹⁷⁶ *Khuzhin m.fl.* para. 117-118.

7.4 Rätten till ett effektivt rättsmedel

Den så kallade ”subsidiaritetsprincipen”¹⁷⁷ innebär att eventuella överträdelse av konventionen i första hand skall hanteras och kompenseras för på det inhemska planet.¹⁷⁸ Denna princip kommer delvis till uttryck i artikel 13 som anger att den vars rättigheter har kränkts har rätt till ett effektivt rättsmedel inför en nationell myndighet. Principen tydliggörs ytterligare av artikel 35.1 i Europakonventionen som föreskriver att mål får anhängiggöras hos Europadomstolen först när alla nationella medel uttömts.

Rätten till ett effektivt rättsmedel innebär för det första att en enskild person som på rimliga grunder påstår sig ha blivit utsatt för en konventionskränkning av det allmänna måste ha möjlighet att få talan om upprättelse prövad på ett effektivt sätt av en nationell myndighet.¹⁷⁹ Den nationella prövning skall sträcka sig lika långt som Europadomstolens egen prövning när det gäller att fastställa huruvida en kränkning av Europakonventionen föreligger. Vägledning får i dessa fall sökas i Europadomstolens praxis.¹⁸⁰

För det andra innebär rätten till ett effektivt rättsmedel att en skadelidande skall få rättelse eller gottgörelse för ekonomisk och ideell skada vid konstaterade överträdelse av konventionen. Gottgörelse kan ske genom ekonomisk ersättning men även på annat sätt, såsom i form av lindrigare brottspåföljd.¹⁸¹ Avgörande för nivån på eventuella skadestånd är Europadomstolens praxis.¹⁸²

En kränkning av artikel 13 kräver inte att också någon annan bestämmelse i konventionen överträts.¹⁸³ Har en persons rätt till ett effektivt rättsmedel kränkts föreligger därmed ett brott mot konventionen som ger klaganden rätt få sitt påstående prövat och att erhålla gottgörelse om det finns skäl därtill.

---

¹⁷⁷ Subsidiaritetsprincipen vilar på artiklarna 1, 13, 34 och 35 i Europakonventionen.

¹⁷⁸ Danelius, *Mänskliga rättigheter europeisk praxis*, s. 427. Se även *Klass m.fl. mot Tyskland*, Europadomstolens dom 6 september 1978.

¹⁷⁹ Se mer om vad som utgör ett ”effektivt rättsmedel” i Danelius, *Mänskliga rättigheter europeisk praxis* s. 428 ff.

¹⁸⁰ A.a. s. 434.

¹⁸¹ *T.P. och K.M. mot Storbritannien*, Europadomstolens dom den 10 maj 2001. Se även NJA 2005 s. 462.

¹⁸² Att skadestånd skall utgå uttalades uttryckligen av Europadomstolen i *T.P. och K.M. mot Storbritannien*. Se mer utförligt om subsidiaritetsprincipen i Craaford, *Inhemska gottgörelse för kränkningar av Europakonventionen*, s. 519 ff. Craaford, *Normprövning och Europakonventionen*, s.862, samt Södergren, *Axplock ur svensk konventionstillämpning*.

¹⁸³ Enligt en bokstavsenlig tolkning av artikeln föreligger endast en kränkning när också någon annan bestämmelse i konventionen kränkts. Denna tolkning förkastades av Europadomstolens dom i målet *Klass m.fl. mot Tyskland*, den 6 september 1978.

7.5 Kravet på gottgörelse vid konventionskränkningar

Av artikel 41 i Europakonventionen framgår att en enskild vars rättigheter enligt Europakonventionen kränkts har rätt till gottgörelse. Denna artikel riktar sig enbart till Europadomstolen och aktualiseras först sedan inhemska rättsmedel har uttömts i enlighet med artikel 35.1 och artikel 13 i Europakonventionen.

Har inhemska medel uttömts och Europadomstolen genom dom fastställer att en överträdelse av en rättighet i Europakonventionen har ägt rum skall Europadomstolen tillse att skadan gottgörs. Gottgörelse kan avse både ekonomisk och ideell skada och består vanligtvis av skadestånd. I vissa fall har Europadomstolens angivit konkreta åtgärder som svarandestaten skall genomföra.¹⁸⁴ Staterna är i enlighet med artikel 46.1 i Europakonventionen skyldiga att vidta de åtgärder som Europadomstolen bestämt.

---

¹⁸⁴ Se exempelvis *Broniowski mot Polen*, Europadomstolens dom den 8 april 2004. Europadomstolen beordrade svarandestaten att lagstifta för att uppnå ett antal mål uppräknade i domstolens dom.

8. Intressesemotsättningar - rätten till personlig integritet och meddelarfriheten

8.1 Inledning

Meddelarfriheten innebär att enskilda åtnjuter ansvarsfrihet och ett skydd mot civilrättsliga sanktioner vid medverkan till innehållet i grundlagsskyddade medier. I skyddet ingår en rätt att bryta mot lagstadgade tystnadsplikter och att lämna i och för sig ärekränkande uppgifter. Det bakomliggande intresset till meddelarfriheten är att möjliggöra ett fritt meningsutbyte och en allsidig upplysning som är nödvändigt i ett demokratiskt samhälle.

Då polisen utlämnar sekretessbelagda uppgifter till media uppkommer en intressekonflikt mellan meddelarfriheten och den enskildes rätt att vara ifred och att slippa offentliggörande av material om personens privata förhållanden.

Enligt svensk nationell rätt får den personliga integriteten i princip alltid stå tillbaka för meddelarfriheten i dessa fall. Detta beror på den skillnad i normhierarki som föreligger då meddelarfriheten åtnjuter grundlagsskydd genom TF och YGL medan rätten till personlig integritet endast skyddas genom vanliga materiella regler. Vid en normkonflikt av detta slag vinner meddelarfriheten företräde framför den enskildes rätt att vara ifred eftersom domstolarna måste följa grundlagsbestämmelsen. Någon möjlighet för domstolarna att göra en avvägning av om samhällets behov av en allmän debatt väger tyngre än integritetsintresset i det enskilda fallet finns således inte.¹⁸⁵

8.2 Europakonventionens förhållande till svensk grundlag

En annan fråga är vad som gäller vid en normkonflikt mellan å ena sidan en svensk grundlagsbestämmelse såsom meddelarfriheten och å andra sidan en rättighet i konventionen såsom rätten till privatliv. Enligt inhemska konstitutionella regler skall grundlagsbestämmelsen ges företräde framför Europakonventionens bestämmelser i dessa fall.¹⁸⁶ Å andra sidan har Sverige en folkrättslig förpliktelse att skydda konventionsrättigheterna som

---

¹⁸⁵ Att grundlagsregler äger företräde vid konflikt med vanlig lag följer av principen om *lex superior*. SOU 2004:14, s. 78. Se även 11 kap. 14 § RF.

¹⁸⁶ 8 kap. 17 § samt 11 kap. 14 § RF

inte kan undgås med hänvisning till att svensk grundlag har företräde framför konventionen.¹⁸⁷

För de fall då det inte föreligger någon direkt lagkonflikt kan man diskutera möjligheten att tolka grundlagarna konventionsenligt. Det råder viss brist på djupgående diskussioner om grundlagstolkning i svensk rätt men det torde vara så att grundlagen bör tolkas enligt samma principer som gäller för lagtolkning i allmänhet.¹⁸⁸ Beträffande enskildas fri- och rättigheter tycks den allmänna uppfattningen vara reglerna skall tolkas generöst mot den enskilde.¹⁸⁹ Denna uppfattning torde kunna begränsa domstolarnas möjligheter att tillämpa bestämmelser i TF och YGL konventionsenligt med hänsyn till rätten till privatliv.

En annan faktor som försvårar en konventionsenlig tolkning i dessa fall är att TF:s och YGL:s bestämmelser om meddelarfrihet är mycket detaljerade. Lagbestämmelserna anger tydligt under vilka omständigheter som meddelarrätten får ge vika för andra intressen och när straff och andra påföljder får utdömas. Med hänsyn till detta torde en konventionsenlig tolkning av reglerna ofta kräva att domstolarna åsidosätter grundlagsreglerna. Ett åsidosättande av svensk grundlag strider mot bestämmelsen om lagprövning i RF 11 kap. 14 § samt mot den allmänna rättsprincipen om lex superior. Slutligen bör nämnas bestämmelsen mot retroaktiva straff i RF 2 kap. 10 § 1 st.

Å andra sidan stadgar RF 2 kap. 23 § att ”lag eller annan föreskrift” inte får meddelas i strid med Sveriges åtaganden enligt konventionen. Då grundlag utgör en föreskrift kan man argumentera för att bestämmelsen förbjuder konventionsstridig grundlag.¹⁹⁰ Dessutom finns som ovan nämnts också en folkrättslig förpliktelse som riktas till alla statsorgan, däribland domstolar, att tolka folkrättsliga förpliktelser på ett lojalt sätt. Slutligen bör nämnas att Europadomstolens jurisdiktion är vägledande och övervakande i förhållande till de nationella domstolarna.¹⁹¹

Hur en svensk domstol än skulle döma, i ett fall där en grundlagsbestämmelse står i strid mot en rättighet i Europakonventionen, skulle man således kunna argumentera för att domstolen gjort en felaktig rättstillämpning. Med hänsyn till den starka ställning som grundlagarna har i Sverige är det dock troligt att domstolen skulle ge de svenska grundlagsreglerna om meddelarfrihet företräde framför Europakonventionens bestämmelser. Vid en sådan tillämpning, där

---

¹⁸⁷ Att en konventionsstat inte kan hänvisa till inhemsk rätt för att rättfärdiga ett konventionsbrott följer av artikel 27 i 1969 års Vienna Convention on the Law of Treaties.

¹⁸⁸ SOU 1963:17 s. 513 resp. SOU 1972:15, s. 319. Denna uppfattning delar även och Nergelius, *Om grundlagstolkning, grundlagsvänlig tolkning och åsidosättande av grundlagsstridig lag*, s. 846.

¹⁸⁹ Holmqvist, Stjernberg, *Grundlagarna*, s. 20 ff. Se även Ds Ju 1977:11 del 1 s. 112 f.

¹⁹⁰ Se ett liknande resonemang i Craaford, Normprövning och Europakonventionen.

¹⁹¹ Lebeck. *Konventionskonformitet som rättsligt giltighetskrav? Några konstitutionella aspekter på pastor-Green domen*, s. 664.

meddelarfriheten vinner automatiskt företräde framför rätten till personlig integritet finns ingen möjlighet till intresseavvägningar ifrån fall till fall. Frågan är hur Europadomstolen skulle bedöma vissa fall där den personliga integriteten får ge vika.

8.3 Intressekonflikten på ett praktiskt plan

Det vidsträckta grundlagskyddet som meddelarfriheten åtnjuter genom våra grundlagar medför att skyddet för enskildas privatliv många gånger blir svagt. Den som fått sin integritet kränkt i något av de grundlagsskyddade medierna har ofta små möjligheter att få upprättelse i dels ekonomiskt och dels ideellt hänseende.¹⁹²

I vissa fall skyddar meddelarfriheten sådana uttalanden som motiverat meddelandefriheten från början. Dvs. uttalanden som myndigheterna undantryckt och som bör komma till allmän kännedom. Många uttalanden som innefattas av meddelarfriheten skydd rör dock inte sådan information och det saknas stöd i lagförarbeten och övriga rättskällor för att begränsa meddelarfriheten till att omfatta uppgifter vars innehåll motiverar skydd enligt TF eller YGL.¹⁹³

Eftersom meddelarfrihetens skydd inte tar hänsyn till meddelarens avsikter är det inte alltid skyddsvärda intressen som ligger bakom skyddet. Detta medför att meddelarfriheten kan få företräde framför den personliga integriteten utan att meddelarfrihetens ursprungliga syfte ligger till grund.

Ett exempel på detta är NJA 1999 s. 275, "Aftonbladet-målet", där ett antal nynazister friades från olaga hot av Högsta domstolen med stöd i meddelarfriheten. I målet hade nynazisterna låtit sig fotograferas utanför några personers hus iklädda luvor. I en tidningsartikel i Aftonbladet, där bilderna fanns publicerade, deklarerade nynazisterna att de var redo att döda personerna som bodde i husen.

I sin dom konstaterar Högsta domstolen att offentliggörandet av fotografierna utgjorde ett led i den åtalade journalistens journalistiska verksamhet. Detta innebär enligt Högsta domstolen att fotografierna, oavsett dess hotfulla karaktär, faller inom det område som TF är avsedd att skydda. Åtgärden att överlämna filmrullarna var således ett led i en skyddad journalistisk verksamhet och nynazisternas handlande omfattas av meddelarfriheten. Nynazisterna kunde därför inte bestraffas enligt BrB för olaga hot. Man kunde inte heller ställa någon annan till ansvar för det inträffade eftersom brottet olaga hot inte vid denna tidpunkt fanns med i TF:s brottkatalog. Offren för hoten lämnades utan någon rätt till ersättning eftersom ersättning i dessa fall förutsätter att ett brott förelegat.

---

¹⁹² SOU 2007:22, s. 36.

¹⁹³ Persson, *Exklusivitetsfrågan*, s. 361.

Av HD:s bedömning har man dragit slutsatsen att man åtnjuter meddelarfrihet när man bidrar till ett offentliggörande som är tryckfrihetsrättsligt skyddat. Ett offentliggörande åtnjuter tryckfrihetsrättsligt skydd när offentliggörandet berör de syften som ligger bakom TF, såsom journalistisk verksamhet.¹⁹⁴

I Europadomstolen träffades senare en förlikning som innebar att staten utbetalade skadestånd till de tre berörda personerna. Det kan diskuteras om statens vilja att betala grundade sig i att Sverige hade brutit mot klagandens rätt till respekt för privatlivet enligt artikel 8 Europakonventionen.¹⁹⁵

Detta förmodade brott mot Europakonventionen ledde till att vissa hotbrott såsom olaga hot infördes i tryckfrihetens brottskatalog år 2003. Det bör dock anmärkas att detta endast medför att den som besitter ensamansvaret för framställningen kan bli ansvarig. Bestämmelserna om meddelarfrihet ändrades inte och det är fortfarande straffritt att agera på det sätt som nynazisterna gjorde. Meddelarskyddet medför dessutom att det inte får utredas vem som utgör hoten bakom luvorna på korten.

Målet illustrerar hur den grundlagsstadgade tryck- och yttrandefriheten i svensk rätt kan tendera att ”köra över” andra rättigheter. I målet fick meddelarfriheten företräde framför de hotade offrens rätt. Detta trots att i det enskilda fallet offrens intresse av att slippa bli hotade i media kan anses väga tyngre än Aftonbladets intresse av att kunna publicera en uppdiktad historia som inte har något direkt allmänt intresse.¹⁹⁶

När poliser läcker sekretessbelagd situation till media för egen vinning får på ett liknande sätt enskildas rätt att slippa offentliggörande av kränkande uppgifter stå tillbaka för polisens intresse av att tjäna pengar.

8.4 Proportionalitetsprövning

Huruvida ett intrång i den personliga integriteten är tillåtet beror enligt Europakonventionen på huruvida intrånget är tillåtet i ett demokratiskt samhälle med hänsyn till allmänna eller enskilda intressen. Som ovan redogjorts för består Europadomstolens prövning av huruvida ett statligt agerande utgjort ett konventionsbrott av fyra olika led (se ovan under avsnitt 3.3.1).

I detta avsnitt kommer en prognos att göras för hur Europadomstolen skulle ha bedömt Anders Dalenius fall. Prognosen liknar den prognos som Högsta domstolen tillämpade i Åke Green målet. Prognosen kommer att utgå ifrån att polisen i Anders Dalenius fall lämnade uppgifter om misstankarna mot Anders Dalenius till media i enlighet med meddelarfriheten och i syfte att

---

¹⁹⁴ Persson, *Exklusivitetsfrågan*, s. 373. Se dock Axberger, *Tryckfrihetens gränser*, s. 316, där Axberger framhåller att meddelarskyddet inte är begränsat på ett sådant sätt.

¹⁹⁵ Lambert, *Det allmännas skadestånds ansvar i framtiden – trender och utvecklingsmöjligheter*, s. 19.

¹⁹⁶ Schultz, *Jag sätter mitt hopp till HD och Strasbourg*, politikerbloggen.se

erhålla ersättning. Dessa uppgifter är på intet sätt bekräftade utan syftar till att demonstrera de oproportionerliga effekter som en strikt tillämpning av meddelarfriheten kan få i den här typen av fall.

8.4.1 Anders Dalenius

Föreligger ett intrång enligt i artikel 8?

Rätten till skydd för privatlivet innefattar ett skydd för en persons ära och rykte samt mot alltför närgången uppmärksamhet. Att poliser under en förundersökning utlämnar uppgifter till media rörande misstankar om att en enskild person har begått ett mord skulle med största sannolikhet anses utgöra ett intrång i Anders rätt respekt för privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen. Uppgifterna skadar både Anders frid, rykte och ära och detta är anledningen till att uppgifterna åtnjuter skydd mot utlämnande i OSL. Man kan dra en parallell till målet *Craxi*, där utlämnandet av polisens sekretessbelagda telefonavlyssning bedömdes utgöra ett intrång i Craxis rätt till privatliv. I målet *Khuzin* bedömde även Europadomstolen att polisens utlämnande av ett fotografi från klagandens brottmålsakt till en journalist utgjorde en kränkning av klagandens personliga integritet.

De publicerade uppgifterna om misstankarna mot Anders har utpekat Anders som tungt kriminell, skadat Anders rykte och bortsett från Anders rätt att bli betraktad som oskyldig till dess han visats skyldig enligt lag. I målet *White* utgjorde publicering om misstankar om mord ett intrång i Whites rätt till privatliv. I det här fallet har inte Anders namn publicerats såsom i *White* men uppgifterna har gjort att Anders lätt har kunnat identifieras. Sammantaget torde publiceringarna utgöra ett intrång i Anders rätt till privatliv enligt artikel 8 i Europakonventionen.

Stöd i inhemsk lag?

Bestämmelserna i 7 kap. 3 § TF med vidare hänvisningar till 35 kap. 24 § OSL, uppfyller de krav som Europadomstolen ställt på en lag som vid dess tillämpning inskränker de rättigheter som skyddas genom artikel 8 i Europakonventionen. TF och OSL reglerar klart och detaljerat, på ett förutsebart sätt, under vilka förutsättningar och på vilket sätt ingreppet i den enskildes integritet i dessa fall får utföras. Förutsättningarna för när meddelarfriheten bryter förundersökningssekretessen i 35 kap 1 § OSL är klara och tydliga redan på basis av lagtexten. Polisens åtgärder att lämna uppgifterna till media har således stöd i inhemsk svensk lag.

Vidare har publiceringen av uppgifterna i tidningarna stöd i svensk lag genom TF 1 kap. 1 §. Även denna bestämmelse uppfyller Europakonventionens krav på tydlighet och förutsebarhet.

Ingreppet var ägnat att tillgodose ett allmänt intresse?

Enligt undantagsbestämmelsen i artikel 8.2 i Europakonventionen får ingrepp i rätten till privatliv utföras för att uppnå något av de uppräknade legitima målsättningarna. Dessa målsättningar utgörs bland annat av

allmänna och enskildas rättigheter, såsom yttrandefriheten i artikel 10 och skyddandet av den allmänna säkerheten.

Från Europadomstolens dom i Goodwin målet står det klart att skyddet för journalisters källor omfattas av artikel 10 i Europakonventionen och att det är av grundläggande allmänt intresse att pressens källor skyddas. Ingreppet i rätten till privatliv som meddelarfriheten innebär tillgodoser således ett allmänt intresse.

Publiceringen av uppgifterna om mordmisstankarna mot Anders torde också kunna anses ägnat att uppfylla ett legitimt allmänt intresse. I målet *Craxi* anförde Europadomstolen att yttrandefriheten i artikel 10 innefattar en rätt för media att rapportera och kommentera rättegångar och att denna rätt är extra stark när offentliga personer. I det här fallet rör det sig inte om någon rättegång och inte heller om en offentlig person men det torde ändå finnas ett allmänt intresse beträffande frågan om vem som sköt två personer på öppen gata i Stockholm. Vidare kan publiceringen av den här typen av uppgifter ha viss betydelse för den allmänna säkerheten.

Ingreppet var nödvändigt i ett demokratiskt samhälle?

Slutligen skall bedömas huruvida inskränkningen i Anders rätt till privatliv varit nödvändig i ett demokratiskt samhälle. Dvs. om intrånget i Anders rätt till privatliv tillgodoser ett ”angeläget samhälligt behov” och är proportionerligt dels mot intresset av att skydda journalistiska källor, och dels mot allmänhetens intresse av att ta del av misstankarna mot Anders i det här fallet.

Anders är ingen offentlig person, han har därmed ett starkt skydd för sin integritet. I målet *Sciacci* anförde Europadomstolen att det förhållande att en person står som åtalad för brott inte förändrar dessa förhållanden. Att Anders var anhållen misstänkt för brott torde således inte medföra att hans skydd för rätten till privatliv försvagades. Uppgifter som uppkommit under förundersökningar är ofta mycket kränkande för enskilda individer och misstänkta personer ofta har ett starkt intresse av att slippa exponering av sådana uppgifter.

TF och OSL medger meddelarfrihet för alla uppgifter som framkommit under förundersökning i brottmål, som inte rör personsäkerhetsarbete eller uppgifter om kriminalvård eller regering, vars röjande kan antas medföra fara för att någon utsätts för våld eller lider allvarligt men (35 kap. 24 § OSL)

Skyddet för journalisters källor är ett angeläget samhälligt behov och pressens behov av att skydda sina källor är av fundamental betydelse för yttrandefriheten. Genom meddelarfriheten kan offentliganställda tjänstemän förmedla korrupktion och undantryckt information genom massmedia till allmänheten. Information om enskilda personer som uppkommer under förundersökningar torde sällan utlämnas för att uppfylla den här typen av syften. Så skulle kunna vara fallet om till exempel en folkvald politiker misstänks ha begått ett brott i tjänsten som bör komma till allmänhetens kännedom eftersom tjänstemannen missbrukat folkets förtroende. I övrigt är det

svårt att tänka sig något fall där meddelarfrihetens grundläggande syften motiverar att förundersökningsuppgifter om enskilda personer utlämnas för publicering.

Man kan däremot tänka sig situationer där förundersökningsinformation om enskilda personer kan ha betydelse för allmänhetens intresse av att undvika risker eller för att upptäcka eller förebygga brott. Så är dock inte fallet när polisen, som i det här fallet, har en mycket svag grund för misstankarna och då de har kontroll över situationen på så sätt att de vet vart personen befinner sig och personen inte är på flykt från rättvisan (Jämför med *Khuzin*). I fall då polisen utlämnar uppgifter för egen vinnings skull finns det dessutom inget legitimt skäl bakom utlämnandet av uppgifterna som motiverar skydd för intrånget.

Med hänsyn till dessa förhållanden och med beaktande av de stora kränkningar som utlämnandet av brottsmisstankarna i det här fallet utgjorde för Anders torde meddelarfrihetens skydd för poliserna vara oproportionerlig i det här fallet.

Vid bedömningen av om publiceringen av uppgifterna var nödvändig i ett demokratiskt samhälle kan vägledning hämtas från Europadomstolens dom i målet *White*. I målet uttalade Europadomstolen att det är en förutsättning för att journalisters rätt att sprida information i frågor av allmänt intresse skall skyddas, att journalisterna handlar i god tro på grundval av ett riktigt faktaunderlag och att den information de lämnar är tillförlitlig och exakt i enlighet med god pressetik. I *White* hade tidningarna givit balanserad bild av anklagelserna mot *White* och de ansågs ha handlat i god tro då de hade kontaktat flera personer för att få de publicerade uppgifterna verifierade.¹⁹⁷ I det här fallet tycks tidningarna ha förlitat sig helt på en läcka från polisen utan att vidare verifiera uppgifterna och utan att balansera uppgifterna. Detta talar för att publiceringen av uppgifterna inte utgjorde en nödvändig inskränkning i Anders rätt till privatliv. Tidningarna har inte direkt angivit Anders namn, men han var lätt att identifiera och publiceringen av uppgifterna medförde stora svårigheter för Anders och hans anhöriga. Sammantaget torde intrånget i Anders privatliv anses som oproportionerligt.

Svenska staten ansvarar inte för de tidningar som svarat för publiceringarna om uppgifterna om Anders. Staten kan dock bli ansvarig om de inte vidtagit tillräckliga åtgärder för att försäkra klagandens rätt till privatliv. Av Europadomstolens dom i *Craxi* framgår att staten har ett ansvar för att ha tillräckliga säkerhetsgarantier mot att uppgifter av privat natur utlämnas och publiceras. När utlämnande av sådana uppgifter har ägt rum har staten dessutom en skyldighet att vidta utredning och om nödvändigt, bestraffa de som utlämnat uppgifterna. Enligt svensk rätt strider det mot meddelarrätten att undersöka vem på en myndighet som utlämnat uppgifter i enlighet med meddelarfriheten. Dessutom är alla typer av sanktioner förbjudna. Med hänsyn till detta är det ytterst tveksamt om Sverige skulle anses uppfylla sina positiva förpliktelser enligt artikel 8 i Europakonventionen.

---

¹⁹⁷ Se domen, para. 23.

9. Analys

Genom att ratificera Europakonventionen har Sverige ådragit sig att tillse att enskilda inom svensk jurisdiktion åtnjuter de rättigheter som föreskrivs i konventionen. I Europakonventionen anges att enskilda medborgare har rätt till skydd för sitt privatliv. Denna rättighet innebär en rätt till skydd för den personliga integriteten, innefattande skydd för enskilda mot alltför närgången uppmärksamhet, samt för enskilda personers rykte och ära.

I inhemsk svensk rätt finns det rättsliga skyddet för integritetskränkningar i ett antal materiella bestämmelser i vanlig lag. Något allmänt rättsligt skydd mot integritetskränkningar finns inte. Skyddet för enskilda personer under förundersökningar i brottmål finns i 35 kap 1 § OSL. Bestämmelsen skyddar mot att polis och åklagare utlämnar vissa uppgifter vars utlämnande innebär ett intrång mot den personliga integriteten. Vidare finns bestämmelser om kompensation vid överträdelser av de materiella bestämmelserna.

Vid en konflikt med den grundlagsskyddade meddelarfriheten får emellertid bestämmelsen om förundersökningssekretess oftast ge vika för meddelarfriheten och tryckfrihetens intressen av att förmedla information och att uppmuntra till en allmän debatt. Tryckfrihetens företräde sker per automatik, utan någon möjlighet till intresseavvägning i det enskilda fallet. Detta beror på den skillnad som föreligger i normhierarki mellan grundlag och vanlig lag i dessa fall. En offentligtanställd polis som utlämnar sekretessbelagda förundersökningsuppgifter rörande en enskild person går därmed fri från straff förutsatt att uppgifterna utlämnas i syfte att senare publiceras. Detta gäller oavsett om de utlämnade uppgifterna framställer den enskilde som brottslig och klandersvärd i sitt levnadssätt, och oavsett om polisen inte har något annat syfte med utlämnandet än sin egen vinning. Om uppgifterna senare sprids genom t.ex. en periodisk tidskrift finns det möjlighet att få tidningens ansvarige utgivare ansvarig för förtal men poliserna agerande, som givit upphov till kränkningen från början, förblir osanktionerat.

Meddelarfriheten utgör en grundbult i tryckfrihetsrätten och är en förutsättning för att medierna ska kunna fylla sin funktion som informationskälla och övervakare i demokratin. Vid en närmare anblick visar det sig dock att den nästintill absoluta meddelarfriheten får både negativa och oproportionerliga konsekvenser med hänsyn till enskilda personers rätt till personlig integritet.

Polisens rätt enligt meddelarfriheten att utlämna sekretessbelagda förundersökningsuppgifter medför att många oskyldiga medborgare blir offer för allvarliga integritetskränkningar i massmedia. Ofta uppstår även stora sociala problem till följd av skrivierna. Det är få människor som har samma möjligheter som Anders Dalenius att ta kontroll över situationen. Många människor som blivit utsatta tvingas leva med trakasserier och undvikande blickar från människor i dess omgivning. Polisens utlämnande av uppgifterna är ofta endast motiverat av polisens intresse av ersättning och

inte av att uppfylla meddelarfrihetens syfte, att förmedla undantryckt information inom polismyndigheten som bör komma till allmän kännedom. Att de enorma kränkningarna som polisen förorsakar genom läckagen i de här fallen inte kan bli föremål för sanktioner enligt svensk rätt är oacceptabelt och strider mot Sveriges förpliktelser enligt Europakonventionen.

Enligt Europakonventionen åtnjuter rätten till personlig integritet ett skydd likvärdigt skyddet för yttrandefriheten. Vid eventuella intressekonflikter mellan de två rättigheterna uppmanar Europadomstolen till intresseavvägningar i de enskilda fallen. Syftet är att bedöma vilken rättighet som bör äga företräde i ett visst fall. Av subsidiaritetsprincipen följer att en nationell prövning om huruvida en konventionskränkning föreligger skall sträcka sig lika långt som Europadomstolens prövning.

Att Sverige valt att ge yttrandefriheten skydd i grundlag får inte innebära att den personliga integriteten ges ett sämre skydd än vad konventionen anger. Sveriges folkrättsliga förpliktelser kvarstår och Europadomstolens tolkning av Europakonventionen skall fungera som vägledande vid intressekonflikter mellan två rättigheter. Om svenska domstolar ger meddelarfriheten automatiskt företräde framför rätten till personlig integritet, utan att först vidta en intresseavvägning i det enskilda fallet, strider detta följaktligen mot Sveriges förpliktelser enligt Europakonventionen att tillämpa proportionalitetsprincipen. Efter en undersökning av Europadomstolens praxis i liknande mål framgår dessutom att Europadomstolen tar mycket stor hänsyn till den personliga integriteten vid intressekonflikter med yttrandefriheten. Utslaget av en strikt tillämpning av meddelarfriheten, i fall där polisen läcker uppgifter om enskilda i syfte att erhålla ersättning, torde därmed strida mot hur Europadomstolen skulle ha bedömt målet efter en intresseavvägning. Detta framgår tydligt av prognosen om Europadomstolens bedömning i exemplet med Anders Dalenius.

Med hänsyn till Europadomstolens avgörande i målet *Craxi* kan det dessutom tänkas att Sveriges bestämmelser om straffrihet och efterforskningsförbud mot meddelare medför att Sverige i vissa fall inte uppfyller sina positiva förpliktelser enligt Europakonventionen. I *Craxi* uttalade Europadomstolen att "Appropriate safeguards should be available to prevent any such disclosure of a private nature as may be inconsistent with the guarantees in Article 8 of the Convention... Furthermore, when such disclosure has taken place, the positive obligation inherent in the effective respect of private life implies an obligation to carry out effective inquiries in order to rectify the matter to the extent possible".

35 kap 1§ OSL om förundersökningssekretess torde inte anses utgöra ett "appropriate safeguard" när bestämmelsen kan åsidosättas i princip så fort ett publiceringssyfte ligger bakom utlämnandet av vissa uppgifter. Meddelarskyddet förhindrar dessutom att Sverige kan uppfylla den undersökningsplikt som Europadomstolen befäster i målet *Craxi*.

Med hänsyn till Europadomstolens praxis bör en lagändring övervägas som tillåter avvägningar mellan rätten till skydd för den personliga integriteten och yttrandefriheten i de enskilda fallen. En sådan lagändring skulle kunna genomföras genom grundlagsändringar i TF. Ett annat alternativ är, som Axberger förespråkar, att införa ett allmänt grundlagsskydd för den personliga integriteten i RF. Det bör påpekas att en sådan lagreglering inte innebär att yttrandefriheten och skyddet för den personliga integriteten ställs mot varann. Det man åstadkommer vid en sådan åtgärd är att framhäva den personliga integriteten som ett beaktansvärt intresse som åtnjuter samma konstitutionella status som yttrandefriheten. Med en sådan lagändring får svenska domstolar möjlighet att tillämpa Europakonventionen i enlighet med Europadomstolens praxis utan att domstolen tvingas döma i strid mot svensk grundlag.

Möjligheten finns även att införa förstärkt sekretess beträffande uppgifter härrörande från förundersökningar under brottsutredningar. På så sätt skulle skyddet för de personer som är inblandade kunna förstärkas effektivt. Med en sådan åtgärd kommer dock problemet med meddelarfrihetens automatiska företräde framför vanlig lag att bestå på en rad andra områden. En generell bestämmelse i grundlag vore därför att föredra.

Slutligen bör nämnas möjligheten att lägga ett större rättsligt ansvar på de grundlagsstadgade medierna att inte publicera integritetskränkande uppgifter. Ett större ansvar skulle minska mediernas incitament att ge poliser ersättning för integritetskränkande uppgifter samtidigt som offentliga tjänstemän skulle slippa oroa sig för att åläggas straffansvar när de utlämnar uppgifter. Eftersom den här framställningen är avgränsad till att inte behandla en stor del av integritetsskyddet i de grundlagsskyddade medierna såsom de pressetiska reglerna kommer dock denna fråga inte närmare att analyseras.

Utöver att erbjuda ett materiellt skydd för Europakonventionens rättigheter skall konventionsstaternas rättssystem tillhandahålla effektiva rättsmedel. Denna rätt innefattar en rätt till gottgörelse om det finns skäl för det. Även målsättningsstadgandet i 1 kap. 2 § fjärde stycket RF om att det allmänna skall värna enskildas privatliv kan anses ge uttryck för att en enskild skall ha möjlighet till upprättelse.

I svensk inhemsk rätt finns inte någon generell rätt till upprättelse vid kränkningar av den personliga integriteten. En person vars integritet har blivit kränkt måste istället gå den straffrättsliga vägen för att få kränkningen fastställd. Detta gäller både i förhållandet enskilda emellan och då det allmänna begår kränkningar vid myndighetsutövning. Rätten till ekonomisk kompensation är sedan beroende av huruvida någon har begått ett brott eller ej.

På grund av det extensiva skydd som enskilda (och till viss del det allmänna) åtnjuter genom meddelarfriheten är det i Sverige svårt att få en kränkning av den personliga integriteten fastställd. Det är även svårt att få

ekonomisk kompensation av en meddelare som utlämnat kränkande uppgifter eftersom något brott sällan föreligger. Enligt subsidiaritetsprincipen måste dock svensk domstol döma ut skadestånd i alla de situationer då Europakonventionen kräver detta. Skadestånd måste därför kunna utdömas även om kränkningen härrör ur en konflikt mellan grundlag och Europakonventionen. Detta gäller oavsett om en svensk domstol väljer att tillämpa grundlagens bestämmelser i sin normprövning.

Högsta domstolen har i sin rättspraxis befast en princip i svensk rätt om rätt till kränkingsersättning direkt på grundval av Europakonventionen. Denna princip gäller kränkningar som det allmänna har orsakat och när stöd saknas i SkL för att utdöma ersättning. I förhållandet mellan enskilda har Högsta domstolen emellertid varit restriktiv med att erkänna Europakonventionen som en självständig grund för skadestånd. I nuläget utgör därmed inte Europakonventionen en självständig grund för skadestånd när en offentlig tjänsteman utlämnar uppgifter från en myndighet under meddelarfrihetens skydd. Möjlighet finns dock att kräva ersättning från staten i dessa fall för att de inte uppfyllt sina positiva förpliktelser enligt Europakonventionen.

En ytterligare möjlighet är förstås ersättningsanspråk mot den som bär det tryckfrihetsrättsliga ensamansvaret för skriften där de utlämnade uppgifterna senare publiceras. För att ersättning från den ensamansvarige skall utgå krävs det att ett tryckfrihetsbrott föreligger. I fall då integritetskränkande uppgifter om misstänkta brottslingar publiceras är det ofta förtalsbrottet som ligger närmast till hands att åberopa. Förtalsbrottet omfattas dock av enskilt åtal och det är mycket riskfyllt för käranden att åtala för brottet eftersom käranden riskerar att få bära alla rättegångskostnader själv om denne förlorar rättegången. Den ersättning som utgår i dessa fall är dessutom ofta betydligt lägre än tidningens förtjänst av att publicera uppgifterna.

Europakonventionens krav på ett effektivt rättsmedel innebär att en enskild person som påstår sig ha blivit utsatt för en konventionskränkning har rätt att få talan om upprättelse prövad på ett effektivt sätt av en nationell myndighet. Det kan ifrågasättas huruvida enskilt åtal, med de risker det innebär, uppfyller konventionens krav på effektivitet. Möjligheten att utkräva ersättning av svenska staten för att de inte uppfyllt sina förpliktelser enligt Europakonventionen torde än mindre utgöra ett effektivt rättsmedel.

Käll- och litteraturförteckning

Litteratur

Axberger, Hans Gunnar, *Tryckfrihetens gränser*, Liber förlag, Stockholm, 1984.

Axberger, Hans Gunnar, Strömberg, Håkan, *Yttrandefrihetsrätt*, Studentlitteratur AB, Lund, 2004.

Bengtsson, Bertil och Strömbäck, Erland, *Skadeståndslagen – En kommentar*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006.

Bengtsson, Bertil, *Det allmännas ansvar enligt skadeståndslagen*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996.

Danelius, Hans, *Mänskliga rättigheter i europeisk praxis*, tredje upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2007.

Dijk, Pieter van och Hoof, Godefridus Josephus Henricus van, *Theory and practice of the European Convention on Human Rights*, fjärde upplagan, Intersentia, Antwerpen, 2006.

Holmberg, Erik, *Grundlagarna: regeringsformen, successionsordningen, riksdagsordningen*, andra upplagan, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006.

Holmqvist, Lena, Leijonhufvud, Madeleine, Träskman, Per Ole och Wenneberg, Suzanne, *Brottsbalken – en kommentar*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2000.

Nergelius, Joakim, *Konstitutionellt rättighetskydd, svensk rätt i ett komparativt perspektiv*, Norstedts Juridik, Stockholm, 1996.

Persson, Gunnar, *Exklusivitetsfrågan: om förhållandet mellan tryckfrihet, yttrandefrihet och annan rätt*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2002.

Regner, Göran, Eliason, Marianne och Heuman, Sigurd, *Sekretesslagen – en kommentar*, Norstedts Juridik, Stockholm, 2006,

Strömberg, Håkan och Lundell, Bengt, *Handlingsoffentlighet och sekretess*, elfte upplagan, Studentlitteratur AB, Lund, 2009.

Juridiska artiklar

Axberger, Hans Gunnar, Meddelarfrihet - till statens tjänst?, i *Om våra rättigheter 3*, Antologi utgiven av Rättsfonden, 1987.

Axberger, Hans Gunnar, "Ära och Integritet", JT 1994/95 nr. 2, s.716-728.

Axberger, Hans Gunnar, "Integritetsskydd i perspektiv", SvJT 2009, nr.4, s. 468 - 480.

Bull, Thomas, "På yttrandefrihetens yttersta gren", JT 2005/2006, nr 3, s. 514 – 535.

Craaford, Clarence, "Inhemsk gottgörelse för kränkning av Europakonventionen", ERT 2001, s. 519.

Craaford, Clarence, "Normprövning och Europakonventionen", SvJT 2007 s 862 – 881.

Danelius, Hans, "Högsta Domstolen och pastor Green", SvJT 2006 s. 240-242.

Ekelöf, Per Olov, Ett problem med hemlig avlyssning, SvJT 1982 s. 654-663.

Lambertz, Göran, "Det allmännas skadeståndsansvar i framtiden – trender och utvecklingsmöjligheter", JT 2004/05, nr 1, s. 3-24

Lebeck, Carl, "Konventionskonformitet som rättsligt giltighetskrav? Några konstitutionella aspekter på pastor-Green domen", JT 2005/06, nr. 3, s 661 – 666.

Nergelius Joakim, "Om grundlagstolkning, grundlagsvänlig tolkning och åsidosättande av grundlagsstridig lag", SvJT 1996 s. 835 – 870.

Palm, Elisabeth, *Rättspraxis och tolkningsmetoder i Europadomstolen för de mänskliga rättigheterna*, JT 2003/04, nr 4, s. 739-749.

Reimers, Elisabeth, "Integritetsskyddet i Regeringsformen", SvJT, 2009 nr. 4, s 435-447.

Schultz, Mårten, "Kritik mot kränkingsbegreppet, SvJT, 2008, häfte 1, s 37 - 56.

Schultz, Mårten, "Jag sätter mitt hopp till HD och Strasbourg", politikerbloggen.se

Strömholm, Stig, "Individens skyddade personlighetsfär", i *Om våra rättigheter*, utgiven av Rättsfonden, 1980.

Strömholm, Stig, "Skyddet för enskilda personers privatliv", SvJT 1971,s. 732.

Södergren, Jan, "Axplock ur svensk konventionstillämpning", ERT, 2005 nr 4.

Övriga artiklar

Aftonbladet den 30 april 2009, "Greps inför min dotter".

Aftonbladet, den 5 november 2009, "Götblad kan inte lagen".

Bon, vinter 2009/2010, "Medieprofilen".

Dagens Nyheter, den 4 oktober 2003, "Kvällspressen köper pratande källor".

Dagens Nyheter den 1 augusti 2009, "Åklagarna vänder ryggen åt verkligheten på nätet".

Realtid den 22 april 2009, "Dragkamp om dottern tros vara motivet".

Sveriges Radio P1, kl 16:00 den 1 oktober 2009, "Läckor".

<http://www.sr.se/sida/artikel.aspx?programid=1637&artikel=3135495>

Offentligt tryck

Kommittébetänkanden

SOU 1963:17

SOU 1970:47

SOU 1972:15

SOU 1978:34

SOU 1980:8

SOU 1983:70

SOU 1990:12

SOU 1992:84

SOU 1993:40

SOU 2002:18

SOU 2003:99

SOU 2004:14

SOU 2007:22

SOU 2008:3

SOU 2008:125

Propositioner

Prop. 1975/76:204
Prop. 1975/76:209
Prop. 1993/94:117
Propp. 98:105
Prop. 2000/01:68
Prop. 2003/04:93
Prop. 2008/09:150

Övrigt

Ds Ju 1977:11
Ds 1993:90
Ds JU 1994:51
Ds Ju 1995:51
JO 1975/76
JO 1978/79
JO 1995/96
JO 2000/01

Elektroniskt material

Ministerrådets resolution 428(1970), www.echr.coe.int

1969 års Vienna Convention on the Law of Treaties
<http://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf>

Radio och TV verket, ”Att publicera på Internet”
http://www.rtvv.se/_upload/infomaterial/25342820558408509785140625.pdf

Stockholms Universitets remissyttrande till SOU 2008:3
<http://www.juridicum.su.se/jurweb/dokument/remisser/skyddpersonligaintegritetenanon.pdf>

Rättsfallsförteckning

Europadomstolen

Broniowski mot Polen, dom den 8 april 2004.
Craxi mot Italien (nr. 2), dom den 17 juli 2003.
Darby mot Sverige, dom den 23 oktober 1990.
Goodwin mot Förenade Konungariket, dom den 27 mars 1996.
Gunduz mot Turkiet, dom den 4 december 2003 i målet
Gurgenidze mot Georgien, dom den 17 oktober 2006.
Handyside mot Förenade Konungariket, dom den 7 december 1976.
von Hannover mot Tyskland, dom den 24 juni 2004.
Huvig mot Frankrike, dom den 25 april 1990.
Khuzhin m.fl. mot Ryssland, dom den 23 januari 2009.
Klass m.fl. mot Tyskland, dom den 6 september 1978,
Leander mot Sverige dom den 26 mars 1987
Osman mot Kungariket, dom den 28 oktober 1998.
Sciacca mot Italien, dom den 11 januari 2005.
Segerstedt-Wiberg m.fl. mot Sverige, dom den 6 juni 2006.
T.P. och K.M. mot Storbritannien, dom den 10 maj 2001.
Verliere mot Schweiz, dom den 28 juni 2001.
White mot Sverige, dom den 19 september 2009.
X och Y mot Nederländerna, dom den 26 mars 1985
Z m fl mot Storbritannien, dom den 25 februari 2001.

Högsta domstolen

NJA 1977 s. 43.
NJA 1992 s. 594
NJA 1994 s 637
NJA 1995 s. 667
NJA 2005 s. 462
NJA 2007 s. 295
NJA 2007 s. 540
Högsta domstolens dom den 21 september 2007, mål nr T 672 – 07.

Hovrättsavgöranden

RH 2002:39

JK beslut

JK beslut den 3 oktober 1988, dnr 2316-88-22
JK beslut den 28 januari 2003, dnr. 3559A-02-40
JK beslut den 12. augusti 2004, dnr, 2819-04-30
JK beslut den 12 augusti 2004, dnr. 2819-04-30
JK beslut den 19 juni 2006, dnr 4366-04-40
JK beslut den 24 november 2008, dnr 7529-08-30
JK beslut den 26 maj 2009 dnr 3441-09-30

JO beslut

JO 2000-09-22, Dnr 2780-00-30
JO 2000-09-22, Dnr 2780-00-20.